

R. Simon

1

בנין: יב ואפיק יוסף ויהיו מן
 קדמוהו וסגיד על אפיהו על
 ארעא: יג ודבר יוסף ית תרויהון
 ית אפרים בימינה מסמאלא
 דישראל וית מנשה בסמאלא
 מימינא דישראל וקריב קותהו:
 76 י ואושיט ישראל ית ימינה ושוו
 על רישא דאפרים והוא ועירא
 וית סמאלא על רישא דמנשה
 אחקמינון קידוהו ארי מנשה

את-זרעך: יב ויוצא יוסף אתם מעם
 ברכיו וישתחו לאפיו ארצה: הי ויקח →
 יוסף את-שניהם את-אפרים בימינו
 משמאל ישראל ואת-מנשה בשמאלו
 מימין ישראל וינש אליו: יד וישלח
 ישראל את-ימינו וישת על-ראש
 אפרים והוא הצעיר ואת-שמאלו
 על-ראש מנשה שכל את-ידיו כי

לקט בהיר

רש"י

חשב לראותו ולא חשב שלא לראותו, וזה אינו שהרי חשב שלא
 לראותו, ולא מש זכרונו מדעתו, לזה אמר שלא היה יכול
 להעלות על דעתו מחשבה לראותו, וזה ממש כאלו אמר
 שממילא חשב עליו שלא לראותו, וזה הוא משמעות פלגמי
 (ג"א), או יאמר לא מלאני לצי פי' הגם שעלה בדעמי
 לראותך ע"י נם ופלא אכל כשדנתי בלבי מנד הסברא מעולם
 לא בא לידי גמר (ב"ב): (כז) קשה לרבינו, למה הוסיאם
 ואם כדי ליצבם, למה לא יצבם עודם בין ברכיו, גם למה לא
 סמך שהמבצר כשירצה למח עליהם ידו ידקדק לקדם
 כראוי, גם מה זאת ההשתחויה, לזה אמר מה שאמר צ"י פסוקים הללו, וזה מוכן פירושו, כי יוסף חשב וחסד את אביו
 שיעשה מה שעשה להקדים את אפרים, מפני שכבר אמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, הרי הקדים את אפרים, גם
 אמרו חז"ל שאפרים היה צד חכים ליה לשיב אללו בקביעות, ויוסף לא רצה לזה, גם לא רצה לאמור צפירוש לאביו חששתו
 משום דרך ארץ, ואביו יענה לו מאי סלקא אדעתך, לזה עשה מחבולה שלא יהיה ניכר מחשבתו והוסיא אותם מעם ברכיו
 באמחלה כדי להכניס לזרעה, כי עד עתה נשק וחבק אותם, וזרעה לריך הכנה, וכשהוסיאם הוסיא קודם את מנשה ונתנו
 לאחוריו ואח"כ הוסיא את אפרים ונתנו ג"כ לאחוריו צינו ובין מנשה, והרחה שעשה זאת מפני שיהיה לו מקום פנוי
 להשתחוות לפני אביו להודות על העבר שנסקס ומנסקס על עמיד שיזרעם, לזה נתן אותם לאחוריו וחזר גם הוא
 לאחוריו והשתחוה, וכשרצה ליתן צניו אל יעקב פגע באפרים תחילה ולקח אותו בימינו והעמיד אותו לפני יעקב ואח"כ לקח
 את מנשה בשמאלו והעמיד אותו לימין יעקב, ומשכ שכל אשר יראה אביו שהמעשה כבר נעשה צדיעבד לא יעשה מעשה להפך
 אותם, וזהו יעלו דברי רבינו כפתור ופרח, אשר לכאורה נראים כל דבריו כאן כמיוותרים (מ"ל):

(שע"י ע"ז ג) הציאי עלה עשו פליה: (יב) ויוצא
 יוסף אתם. לאחר שנסקס"י הוסיאם יוסף מעם
 ברכיו כדי ליצבם זה לימין וזה לשמאל לסמוך ידיו
 עליהם ולזרעם: וישתחו לאפיו. כשחזר לאחוריו
 מלפני אביו: (יג) את אפרים בימינו משמאל
 ישראל. הצא לקראת חבירו ימינו כנגד שמאל
 חבירו, וכיון שהוא* הצבור מיומן* לזרעה:
 (יד) שכל את ידיו. כחרגומו אחכמינון, צהשכל
 שינוי ונסחאות * שיחה * ממומן.

אור החיים

הנישוק ולזה אמר להס"י ולא אמר אותם והבן:
 הוא לפי מה שקדם הכתוב להודיע כי עיני ישראל
 כדו מזוקן לא יוכל הכיר מי הוא הבכור ומי הוא

76 יד. שכל את ידיו כי וגו'. אמר תיבת כי והוא
 טעם להפך, יש שפירשו על זה הדרך

אור בהיר

חסד ה'. עג) למשל שחבק לרגלם, או נשק לכריסם, וזה לא נקרא חיבוק ונישוק לגבי הילדים, על כן אין לומר שחבק ונשק אותם,
 אבל יעקב רצה לחבק ולנשק, וכאלו אמר ששלח להם חיבוק ונישוק, אבל לא הגיעם. עד) הגם שמנשה הבכור, אבל אינו מדויק

שכל אור י"ב כי מנשה תכבוד -
 לקח מוסר וגזובה לצורו

מְנִישָׁה הַבְּכוֹרָה: 10 וַיְבָרֶךְ אֶת־יוֹסֵף
 וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְוּ אֲבֹתַי
 לְפָנָיו אֲבָרְתֶם וַיַּעֲחֶק הָאֱלֹהִים הָרַעָה
 אֶת־יַמְעוֹדַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה: 11 הַמְלֶאֶךְ
 הַגָּאֵל אֶת־יְמֵי מִכְלֹדָע וַיְבָרֶךְ אֶת־

בּוֹכְרָא: 10 וּבְרִיךְ יְת יוֹסֵף וְאָמַר יי
 דִּי פִלְחוֹ אֲבָתַי קְדָמוֹהִי אֲבָרְתֶם
 וַיַּעֲחֶק יי דְּיוֹן יְחִי מִדְּאִיתְגִּי עַד
 יוֹמָא הַדְּרִין: 11 מִלְּאָכָא דִּי פִרְק
 יְחִי מִכְּרֵ בִישָׂא וַיְבָרֶךְ יְת עוֹלָמֵיָא

לקט בדיר

רשי"י

כח) פ"י בהכרח שג' מינות אלו "כי יודע היה" נשאלו כמה וצוה יעלה יפה המשך הכתוב, ויהיה משמש "כי" זה בלשון אשר והוא אם, כלומר לא היה טעות אלא שכל את ידיו כי יודע היה אשר מנשה הבכור, אבל בלא הוספה זו אין לך אחד מד' לשונות שחיבת כי משמש בהם שהכתוב יכול להולמו (רא"ם): בט) תיקן בזה ג' דברים, א) שאמר הגואל לשון הווה ולא אמר הגואל, ב) שאמר המלאך ב"ה"א

וחכמה השכיל את ידיו לכך ומדעת, כי יודע היכ"ם) כי מנשה הבכור, ואעפ"כ לא שם ימינו עליו: (עו) המלאך הגואל אותו. מלאך הרגיל להשתלח אליו בלתי"ם, כענין שנאמר (יש"א י"ח) ויאמר אליו מלאך האלהים בחלום יעקב וגו' חנכי האל בית אל: יברך את הנערים. מנשה ואפרים"ל:

הידיעה, ג) למה תלה במלאך ולא בהקב"ה לזה אמר כי מלאך זה היא השכינה הק' הרגיל להיות עמי בכל צרה שנא' עמו חנכי בצרה, וכה"א חנכי ארד עמך וחנכי אעלך וגו', ואמר להשתלח, שמפני השליחות נקרא מלאך, ומציא רא"י שפתח במלאך וסיים חנכי האל (מ"ל): ל) פ"י לזה אמר הנערים ולא אמר בשמותיהם, שלא רצה כאן להקדים אפרים למנשה, כי דוקא לקמן דכתיב כך יברך ישראל שהוא צרכה לדורות לזרעם אחריהם היה הכרח להקדים את אפרים משום גדולת זרעו,

אור החיים

הנעיר, לזה כשרצה לברך דן בדעתו כי המסדר יסדרם בדרך מוסרי לעשות הבכור לימינו של המצרך וצוה ידע מקום כל אחד מהם ועשה מה שעלה על מחשבתו עשות, וזה הוא שיעור הכתוב שכל את ידיו ור"ם מנין ידע והכיר מקומו של כל אחד לזה אמר כי מנשה הבכור ומזה ידע כי אוחו יהיה לימין ולזה שכל ידיו: L

מסרו ליעקב (שם ס"ח) ויעקב מסרו ליוסף, והוא אומרו ויברך וגו' פירוש מסר צידו מפתח הצרכות: ויאמר האלהים וגו'. י"ם) התחיל לעורר האהבה של הקדמונים כסדר תפלת י"ח שמתפללין שמתחילין בצרכון אבות ואמר האלהים אשר וגו' הצרכים ויחזק והזכיר גם כן זכותו בהלנע ואמר האלהים הרועה אותי וכאן רמז זכותו על זה הדרך כי הוא יעקב היה מתהלך לרצונו יתברך כשה לפני רועה הרועה אותה"י, ואחר שסדר זכות אבות התחיל להשתלל המלאך וגו':

10. ויברך את יוסף. לא ראינו צרכה ליוסף כאן, ורמז"ן פ"י כי צרכה הצנים היא צרכה יוסף וכו'. ואין הדעת נוחה בזה כי למה לא יתברך יוסף עלמו בדברים הנוגעים אליו בצרפות. והכונן צעיתי כי בחיבת ויברך רשם הכתוב כי בירך ליוסף שיחיה תמיד מצורך. עוד יתבאר על פי דבריהם שאמרו (צ"ר ל"ט) שמתפתח הצרכות היה ציד הצרכים ומסרו ליחזק

11. המלאך הגואל וגו'. י"ם) פירוש מאמר ה' אשר ילו ה' את ידידיו אליו יקרא שם מלאך כי קול ה' מולב לבבות אש. והוא כוונתו באומרו המלאך וגו' פירוש שיחיה מימרח דכ' בצעדם ויברך אותם:

אור בדיר

שאין זה פירושו של מינת כי. ע"ה) למה האריך כל כך לתאר את ה' ב"ה ג' מוארים, אשר התהלכו וגו', הרועה וגו', המלאך וגו'. ע"ה) שאם הרועה מנהיג השה, זה סימן שהשה הולך לרצונו של הרועה. ע"ה) למה המלאך, ולא הקב"ה בעצמו.

ויתקרי בהון י
 אברתם ויצחק
 בגו בני אנשא
 יוסף ארי שוי י
 רישא דאפריג
 וסעד ידא דאנ
 מעל רישא י
 על רישא דמנ
 קאבוהי קא י

וידגו. כלגוס כ
 שולעת צהס (כ)

שהגיס פריס ור

ויקרא צהס
 שלשו

לנתק או לקלקל
 בצולן יחד כמו
 פירוש שגייע ז
 דרך אומרו (מג
 אומר (שם י"ז)
 באמצעות הכנו
 יקר לאבות אבו
 הזכרת שמש ל
 יחזק ויעקב"ם.
 ל"ח) הכן יקיר
 הכי כי שמו ז

וידגו לרוב ו
 צפרשו
 אותם וגו' האו

ע"ה) פשיטא שהס
 מדגים, ולא אמר וי
 ב' בחינות, הטבע,

על רישה:
- ידענא ברי
פעמא ואף
י זערא יסגי
ון שלישין

י: (יט) ידעתי
א יהיה לעם.
(מח), שהקב"ה
י גדל ממנו.
זל את הארץ

ה תשובה ליוסף
יק פירוש, ואינו
וא במקום חיצת
ז דבר זה שיגדל

זמו שפירשונו,
זכור ולא כמו
זי בני ורמז
תחשיב ימיך
ר לימיני ולא
שפט הזכורה
ס זה"י) וכלל
בב מדבר זה
לל פירוש לא
יל ויחיה לעם,
אלא ללד מה
ס, לזה הגם
קטן יותר גדול
זנו גדעון וזה
ולת זו היתה
ז ואשר על כן

וממת אחי מאחי
ו', גם מילן שלא
דול מהזכור.

אונקלוס

בראשית מה ויחי תרמב

3

וּזְרַעוּ יְהִי מְלֵאֲהַגְוִיִּם: אַב וַיְבָרְכֵם
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יְבָרַךְ יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּאֶפְרַיִם
וּכְמִנְשָׁה וַיִּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם לְפָנָי
מִנְשָׁה: כא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף

בעממא: כ ובריכנון ביומא
ההוא קמימר בך יברך ישראל
קמימר ישוינגך ב אפרים
וכמנשה ושוני ית אפרים קדם
מנשה: כא ואמר ישראל ליוסף

לקט בהיר

רש"י

לה) וזה גדול מכל הנסים שיכול להעשות: (לז) פי' גם
הנסים שיעשה יהיו גדולים מנסי גדעון שכל העולם ידע
וישמע מפני גדולתם, אבל לא יתכן לומר שמספר זרע
אפרים ימלא את העולם, שלא מצינו שהיה כן אפילו
לדוגמא, גם לשון הכתוב משמע שזענין זה עצמו שיהיה
מנשה גדול יהיה אפרים גדול ממנו וזענין הזה יהיה זרעו
מלא הגויים (רא"ם): (לז) אמר "הבא", לומר שאינו
מנוה שיהיה כן, אלא אם יעלה על דעת אדם מישראל לברך,
גם השמייעו שאין הפי' זכותם יתברך ישראל, שלא אמר יתברך אלא יברך שהוא פועל יוצא לאחרים, גם מכת זה הוסיף
להוסיף ולומר את בניו, והכתוב צעמנו מפרש כוונתו לאמר ישמך וכו', ואמר כך לשון יחיד על שניהם, מוסב על יוסף וכמו
שהתחיל לומר ויברך את יוסף כי ברכת הבנים הוא ברכת האב (רא"ם): (לח) פי' לא שימת גופו שלקחו ומתנו לפני
מנשה, ופשוט הוא שיהיה לאפרים קדימה בפי כל ישראל זרע יעאע"ה לומר ישמך אלהים כאפרים ומנשה, ולא ישנו מיעקב
לומר כמנשה ואפרים, ואין צריך הכתוב לומר זאת, אלא אפילו משה רבינו ותורתיו הק' ילכו בדרך זה להקדים את אפרים
בדגלים וכו' (אוה"ח), ודוקא בקדימת מעשה, אבל אם רק הוכירם סתם יש לפעמים שמקדים מנשה כגון צמד' כ"ו כ"ח -
ל"ד כ"ג (בה"ק), אבל ממה שאמר לעיל אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי אין ראיה שענין הקדמה קאמר, אלא נוכל
לומר שכמו שראובן זכור ושמעון פשוט כן יהיה אפרים זכור ומנשה פשוט, אבל בברכתו שם אותו לפני מנשה לכל דבר

וילמד תורה לישראל"י: זרעו יהיה מלא הגויים.
כל העולם יתמלא בלאת שמעו ושמול"י כשיעמיד
חמה בגזעון וירח צעמק חילון (ב"ר - ע"זכ"ה): (כ) בך
יברך ישראל. הבא"י לברך את בניו יברכס
בברכתם, ויאמר איש לבנו ישמך אלהים כאפרים
וכמנשה: וישם את אפרים. בצרכתו"י לפני
מנשה להקדימו בדגלים ובחנכות הנשואים (ב"ר -
וילמד תורה לישראל"י: זרעו יהיה מלא הגויים.
כל העולם יתמלא בלאת שמעו ושמול"י כשיעמיד
חמה בגזעון וירח צעמק חילון (ב"ר - ע"זכ"ה): (כ) בך
יברך ישראל. הבא"י לברך את בניו יברכס
בברכתם, ויאמר איש לבנו ישמך אלהים כאפרים
וכמנשה: וישם את אפרים. בצרכתו"י לפני
מנשה להקדימו בדגלים ובחנכות הנשואים (ב"ר -

אור החיים

ראוי לברך ישראל"י. ואומרו וישם את אפרים
וגו"י"י) פירוש צאמלעות דיבור זה קבע מקום
למעלה ללעיר קודם מנשה כי מי הוא זה מצני
ישראל אשר ישנה מטבע יעקב אבינו ויאמר לבנו
ישמך אלהים כמנשה וכאפרים ויהי מאמר זה
לאות כי אפרים קודם מנשה לכל דבר: **כא.** ויאמר ישראל וגו' ויהי אלהים וגו'.
כוונת אומרו אנוכי מת וגו"י)
פירוש שלא יחשבו כי צמות יעקב תסתלק השכינה
מציניהם אלא אפילו ימות יהיה אלהים עמם.

אני מקדימו לזכור. או ירצה על זה הדרך ידעתי כל
טענותיך, ומה שרמזת כי זה גורם לא זה גורם אלא
בני פירוש בני הוא שגרם לכל העובר בחלומותיך
ודברייך. ואומרו ידעתי פעם ב' נמשכת עם למטה
ממנה גם הוא וגו' ואולם וגו' פירוש שידע נבואה
שהקטן יגדל מהגדול ואינו יכול לעשות הפך מהחזון
אשר דימה צידו האדון ברוך הוא"י):
76 כ. ויברכם ביום ההוא לאמר וגו'. י"ז) פירוש
בירך אותם כל כך ברכות עד גדר
שאין ברכה למעלה ממנה עד שהכל אומרים כך

אור בהיר

צד) כי לא נחם הראו לי מן השמים כן. (צו) בשלמא לאמר ב' שהכל יאמרו צומת זה ישמך וגו', אבל לאמר א'
מיותר. (צו) פירוש הכתוב אומר שהבריית יאמרו כן, ואין זה ברכתו של יעקב. (צח) ונמה שם אומר. (צט) ומה ענין

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֶבְרָהָם לֹא כִדִּין אַפָּא אַרוּם דִּין בּוֹכְרָא שְׂוֵי יַד יְמִינֵךְ עַל רִישָׁהּ: יֵט וְסָרְבַּ אֶבְרָהָם
 וַיֹּאמֶר יִדְעָנָא פְּרִי יִדְעָנָא דְהוּנָא בּוֹכְרָא אוּף חֲפִימָנָא דְאוּף הוּא יְהִי לְעַם רַב וְאוּף הוּא יִסְגִי
 הַבְּרַם אַחֲוֵי קְלִילָא יִסְגִי יְתִיר מִנָּה וְכִנּוּי יְהוֹן סְגִי אִין בְּעַמְמֵינָא: לֹא וּבְרַכְנוּן בְּיוֹמָא דְהוּא לְמִימְרָא
 בֶּן יוֹסֵף פְּרִי יִבְרָכוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל יֵת יְנוּקָא בְּיוֹמָא דְמְהוּלְתָא חַן לְמִימְרָא יִשְׁוֹנֵךְ יֵי פְּאָפְרִים
 וְכִמְנֵשָׁה וְכִמְנֵן שְׂבֻטָא יְתִמְנֵי רַבָּא דְאֶפְרַיִם קָדָם רַבָּא דְמְנֵשָׁה וּמְנֵי יֵת אֶפְרַיִם דִּיהִי קָדָם

פירוש ינותן חן ית ינוקא ביומא דמהולתא. פירוש כשמברכים את הילד ביום המילה. וזה לשון הגאון מהר"ד שמברכים הקטן
 גדול יהיה, כמו שאפרים היה מוקדם לברכה משום דתיב ואחיו הקטן יגדל כך זה הקטן יגדל גם כן עכ"ל. מכל מקום עדיין לא
 יודע דיוק מתוך הפסוק. ושמעתי מהגאון מהר"ר זעליגמן חד מב"י דק"ק שדיוקו מביים ההוא, משמע ליה כיום דמהולתא שהוא
 יום מיוחד, ולעניות דעתי דדייק מלת "ישראל" הוא מיותר דהוה ליה למימר בן יברך סתם וכודאי יהיו ישראל ולא נכרים. גם הוה
 ליה למימר בן יברכו ישראל, אלא דקאי אתינוק ביום המילה אי"כ אתי שפיר דאמר בלשון יחיד, ומושב נמי שאמר ישראל שרוצה
 לומר ביום המילה שאז נעשה ישראל בהכניסו לברית יברך וגו' וק"ל: *

רשב"ם

ספורנו

חן כי זה הכבוד, שים ימינך על ראשו, כי אמנם הסמיכה
 ביר תכנין הנפש אל מה שנסמך עליו, כענין ויסמוך את ידיו עליו
 (בבב"ב כו גז), וכח הימין חזק מכל השמאל, ותכנין יוחר סמיכת
 הימין אל הימין ממה שתכנין אותה סמיכת השמאל אל השמאל:

רמב"ן

(כ) ויברכם ביום ההוא. טעם ביום ההוא, בעבור
 שיוסף יפצר בו לשום מנשה ראשון, הגיד כי לא
 רצה להסיר יד ימינו מראש אפרים על ראש מנשה, ולא
 עוד אלא שחזר ואמר בפירוש במעמד ההוא בפני יוסף

אור החיים

יח ויאמר יוסף וגו' לא בן אבי. טעם שהאריך כל
 אלה הדברים לא כן אפי' כי זה הנכור, וחזר עוד לומר
 שים ימינך וגו':

הגדה נסחפק יוסף נחמד מב' דרכים, האחד הוא שהשג
 יעקב כי הנשים היו לקומים ציד יוסף בשעת צרכה,
 ידוע הדבר כי יקח צימיו הנכור ונשמאלו הנעיר, וכפי זה
 יהיו לפני יעקב הנכור לשמאלו והנעיר לימינו, ואשר על כן
 שכל את ידיו כי מנשה הנכור, ואותו ישים אצלו ציד ימינו.
 ודרכ' כי שכוונת המכוון שכל את ידיו לשים ימינו על ראש
 הנעיר. לזה אמר לו נחמילה אם כוונתו היא למוטבו כי לקחם
 אביהם צידו, הנכור לימינו של יוסף, אמר לא כן אפי' כמו
 שאמרה חושב כי זה הנכור, ואם אמרה ידוע כי קדורים הנכור
 ימינך וגו' אלא שאמרה מונע ימינך מהנכור, לזה אמר שים
 ימינך על ראשו, פירוש למה תמנע העונה מצעליה, וכבר
 ידעת מה שגרס דבר זה כהן:

יט וימאן אביו ויאמר ידעתי וגו'. אומרו וימאן,
 לזה שהיה רוצה לתמוך יד אצלו להסיר אותה. וכפל
 לומר ידעתי בני ידעתי, נחמוון להשיבו לב' דברים שאמר
 כמו שפירשנו, כנגד מה שאמרת לא כן אפי' כי זה הנכור
 ולא כמו שאני חושב שסדורים בהיפך, ידעתי בני, ורמוז
 לאומרו בני, פירוש מן הסתם לא תחשוב ימינך לפני ימיני,
 ולא תסדרם אלא הנכור לימיני ולא ימינך. וכנגד מה
 שהורמנו לעשות משפט הנכורה באומרו שים ימינך על

ליקוטי הערות על אור החיים

כהן שהפליט קנאה בין האחים על ידי כחונת הפסים:

כלי יקר

ונבחר יצחק, עשו בכור ליצחק נפסל עשו ונבחר יעקב, ראובן
 בכור ליעקב נפסל ראובן ונבחר יוסף, מנשה בכור ליוסף נבחר
 אפרים ביוחזר, ורמז זה הלא דבר הוא והמשכילים יבינו:

תקראת צדוק

גמאור

יזא לאור ז"ל מכון הגמאור

אונקלוס

בראשית מא מקץ תקמ

כִּי־חָדַל לְסַפֵּר בְּיַאֲיִן מִסִּפְרֵי: 1 וְלְיוֹסֵף →
 יָלַד שְׁנֵי בָנִים בְּטָרַם תָּבוֹא שְׁנַת
 הָרֶעֶב אֲשֶׁר יִלְדֶה־לּוֹ אֶסְנַת בַּת־פּוֹטִי
 פָּרַע בְּהֵן אֹזֶן: 2 וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם

פסק לממני ארי לית מגן:
 וְלְיוֹסֵף אֶת־יָלִיד תְּרַפִּין בְּנִין
 עַד לָא עֲלִית שְׁתָּא דְכַפְנָא
 דִּי־יָרִידַת לָהּ אֶסְנַת בַּת פּוֹטִי
 פָּרַע רְבָא דְאֹזֶן: 2 נא וקרא יוסף ית

רש"י

לקט בהיר

חדל (לו) הסופר¹ לספור, והרי זה מקרא קצר: כי
 אין מספר. לפי שאין מספר, והרי כי משמש בלשון
 דהא²: (ג) בטרם תבוא שנת הרעב. מכאן³
 שאדם חסור* לשמש מטחו בשני רעבון (תענית י"ח):
 שינוי נוסחאות * שאסור לדום.

במכה, אלא ודאי בל לומר שדה העיר ממש כלומר עפר
 ודלמה נתנו צמח המצואה, ומה שאמר הכתוב נתן צמחה
 כולל ב' דברים צמחה של עיר וצמחה של חבל, והם ב'
 ספרות צב"ר, וסובר רבינו שנתה בתרא זה ר' נחמיה
 להוסיף בל ולא לחלוק (מ"ל): (ג) פי' ואינו קובץ על
 יוסף האמור ויבצר יוסף, כי אם היה יוסף או יהיה מי שיהיה סופר לא היה חדל, כי אין דבר בעולם שאין לו מספר, אלא
 חדל הסופר פי' אם היה רוצה מי שהוא להיות סופר היה צריך לחדול באמצע הסיפור כי אין מספר מחמת ריבוי, ודיבר
 הכתוב דרך גזומה להגדלת הריבוי, אבל באמת לא היה שום סופר (ג"א). גם לפי דקדוק לשון הכ' לא יתכן שקאי על יוסף
 המזכיר, שהלא לא זכר צמח שיוסף היה סופר עד שוכל לומר שחדל (ב"ב): (ג) פי' חיצת כי זה השני, אבל הראשון
 הוא משמש בלשון אשר והוא "א" הנזכר בדברי חז"ל, ובלשון הקודש הוא אם, ופעם הוא לשון ספק ופעם הוא לשון ודאי
 והוא אשר, וכמו שנבאר דבר זה כמה פעמים: (ג) פי' תורה הק' מלמד אותנו הלכה לדורות שכשהעולם בצער צריך כל
 אחד לצער עצמו עם הצבור ולא להתענג בתענוג כשאנו לשם מצות פריה ורביה (גם אינו לגדור עצמו מחשש איסור ערוה
 או השחת זרע - ד"ד) שאל"כ למה לנו לידע שהיה זאת בטרם או לאחר, ופשוט הוא שאין הכתוב מספר לנו שיוסף עשה
 כהוגן והוליד בניו קודם הרעב ולא בתוך הרעב, כי מעשה שהיה כך היה, ואפילו נטעה לומר שהיה בתוך הרעב יפה עשה

אור החיים

מדדו את אשר יביאו, והגם שהיו מביאים חומש
 למה שפירשנו באומרו וחמשי¹, אף על פי כן היו
 מחלקים הצבואה לה' חלקים ונותנים חלק אחד
 ולא היו יודעים כמה עולה לחשבון המוצא, זה
 הוא שיעור הכתוב עד כי חדל סופרו של יוסף
 לספור כי אין מספר לחצואה מהמציאים וילטרך
 לספור הפרע וללרף החשבון לזה חדל לספור:
ג. וליוסף יולד וגו'. קשר הכתוב עם שלמעלה
 ממנו². לומר השגת העוב של יוסף
 צי' שני שבע כי מלצד כי לבר בר הרצה והלליה גם
 כי זכר לעובדה בצנים, וקריאת שם בניו כן יגיד כי
 הוא שבע רלון כי נשבו ה' כל עמלו והפרהו ה'

ופריה זו כוללת צנים ועושר וכבוד:
בטרם תבא שנת וגו'. במסכת תענית (י"ח).
 דרשו ז"ל מכאן שאסור לשמש מטחו בשני
 רעב. ובהכרח לומר שדרשתם היא באם אינו ענין
 ליוסף¹ שהרי הוא עדיין לא קיים פריה ורביה
 ואמרו שם צש"ס בפירוש שחשוכי צנים משמשין
 מעותיהן בשני רעב ולא מלינו שהיו ליוסף צנים
 קודם אפרים ומנשה וכפי הדון אפילו בשבע שני
 רעב היה לו לשמש, אלא שהכתוב נדרש באם אינו
 ענין. ומעתה לא קשה מה שהקשו החוס' שם
 מיוכד שולדה צין החומות ששמש לוי בשני רעב כי
 כשירדו אבותינו מלרימה היתה שנה שניה לשני

אור בהיר

פסוק הוא בישעי י"ד, ודרשו ז"ל בשבת ק"ץ על נבוכדנצר אחר מותו שצטל מה שרגיל לומר בחייו לכל העולם מדוד מס והבא, וענינו
 כאן שצטלו המדידה. (ג) ואם כן בהכרח למדוד לידע כמה החומש. (ג) ולא עם מה שלמטה. (ג) שפירוש דברי הש"ס
 הם עו"ה, שקשה יתור אומרו בטרם תבוא שנת הרעב, בשלמא אם יאמר שנה מקייים יש לומר שנלך לאחיה חשבון, ומה יאל לנו אם
 נולדו טרם או אחר, ומפרש ריש לקיש שכל הכתוב לספר שיוסף יולדו לו הצנים דוקא קודם שני הרעב ולא שמש בתוך הרעב שדבר זה

הַבְּכוֹר מִנְשֵׁה בִּינְשָׁנִי אֱלֹהִים אֶת־
 כָּל־עַמְּלִי וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִי: ַב וְאֶת
 שֵׁם הַשָּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם בִּיהֶפְרַנִּי
 אֱלֹהִים בְּאַרְץ עֲנָיִי: ַג רַבִּיעִי ַג וְהַתְּחַלִּינָה
 שִׁבְע שָׁנֵי הַשָּׁבַע אֲשֶׁר הָיָה בְּאַרְץ
 מִצְרַיִם: ַד וְהַתְּחַלִּינָה שִׁבְע שָׁנֵי הַרְעָב
 לָבוֹא בְּאֶשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעַב
 בְּכָל־הָאָרְצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה
 לָחֶם: ַה וְהַרְעָב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם

שום בוכרא מנשה ארי אנשני יי
 ית כל עמלי וית כל בית אבא:
 וב וית שום תנגנא קרא אפרים
 ארי אפשני יי בארע שעבורי:
 ג ושלימת שבע שני שובעא (ג)
 שבועא) די הוה בארעא דמצרים:
 ד ושלימת שבע שני כפנא
 למיעל כמא די אמר יוסף והוה
 כפנא בכל ארעתא ובכל ארעא
 דמצרים הוה קחמא: ה ובפנת
 כל ארעא דמצרים וצוח עמא

רשי

לקמ בהיר

וכדין עשה שמתוייב הוא במלות פריה ורביה, אלא ודאי אם
 אינו ענין ליוסף מנהו ענין לדורות (אודה"ח: ס) הגם
 שאמר שלא יאמר כולם אבל פשיטא שהיו מי שאמר דכתיב
 "ובכל" ארץ מצרים היה לחם, ודאי שפירושו חוץ משל יוסף וגם פשיטא שהיו צנייהם מצנייהם היאך לאמר כדי שלא ירקיב,

אור החיים

רעב, ונדחקו לומר שמדת חסידות שנו ולוי לא היה
 חסיד בדבר זה, ואין נראה דבריהם לא במה
 שאמרו מדת חסידות כי מכתוב דרשו לה, ולא במה
 שילא מדבריהם כי לוי לא היה חסיד העידה עליו
 התורה (ברכה ל"ג ח') לאיש חסידן כי הוא היה
 חסיד שבשבעים, והגם שעל זרעו הוא אומר
 הענפים יגידו על השורש, וקושיה החוס' אינו
 קושיא, כי דרשת חכמים הוא באם אינו ענין ולוי
 ללד שהיה חסר נקבה לא נמנע מלשמש מעטו
 כהלכה (אה"ע ח' ה'). ועוד לא אמרו איסור דבר
 זה אלא ללד לר ישראל ולא ללד לר האומות כי
 ירעבו כי לא מעלין ולא מורידין, ואז לוי אין חיוב
 למנוע עצמו ללד לר האומות כי יעקב היתה לו

תצוה כחומרם ז"ל (תענית י'): ולא היה שולח
 צניו לשבור צר אלא ללד מראית העין דכתיב (מ"ג
 ח') למה תחראו. והגם שאמרו (צ"ר ל"ח) ששלמו
 שערי מכה זה היה אחר שנה ראשונה יי. אבל
 שנה ראשונה ודאי שהיה להם תצוה, ולזה היה
 מותר לו לשמש, ובשביל יוסף אין להם למנוע עצמן
 בשביל חש רעב יחיד, ויוסף אם לא היה עמם
 שהיה חשוק צנים אפשר שהיה נמנע ללד חש חצוי
 ואחיו כי ירעבו והם רבים:

ג. ותחלינה וגו' כאשר אמר יוסף. הולך
 לומר כאשר אמר יוסף יי, שבזה נתאמתו דבריו
 בפתרון החלום יותר, כי מקודם יאמר האומר כי
 מקרה היה שצאו שני השבע, אבל כאשר שלמו שבע

אור בהיר

חסר, ודרך להרחיב דבריהם ז"ל שאין הכוונה לומר שיוסף עשה כדן, שגם אם ישמך הכתוב ואנו נחשוב שילדו לו בתוך הרעב אין
 מכשול, אלא בא למלד הלכה למי שכבר קיים המצוה, ומה שמוסיף המחבר ז"ל כי לוי לא קיים מצוה פו"ר קודם לידת יוסף הגם שהיו
 לו ג' צנים, דבר זה מוסקם אליו בשו"ע באין חולק מיוסד על שיטת בית הלל בש"ס בבלי יבמות ס"א, אבל הידועלמי פ"י דיבמות
 שצ"ה ספרי שב' זכריים כ"ש שילא אלא אפי' בזכר ח' ונקבה ח', ואפשר שזו דעת בעלי תוספות דלא מתרצים כדרכינו. (גד) ואז
 כבר היחה הרה אשתו של לוי. (ב) ולא אמר קן בשבע שני שבע.

קדם) פרעה
 ואמר פרעה קן
 קות יוסף די ייב
 ובפנא הוה ע
 ופתח יוסף ית
 בהון עיבורא

אשר יאמר לב
 להם שימולוסי) ו
 הוא אומר לנו אנ
 הכרח לכם ששני
 והרקיבה אמר
 תעשו, הרי גזר ע
 עלינו ונמות (צ"ר)
 מי הם פני האר
 את כל אשר ב
 וישבר למצרי
 הוא"י, כאן משנ
 (מ"ג צ) לשון קנין.
 שני נסחאות - א

שני שבע והתחיל
 ירלה על זה הדו
 ירגישו בזהר הו
 השבע וכל אחד נ
 תיבך, לזה פירש
 שאמר להם (ל"ח
 ולא ישבעו יי).
 נ. ויפתח
 האזנות ולא הו
 לדעת את אשר

ז) ויהיה פירוש הכו
 זה למה שאמר מקודו

יא. לא פללתי לשון תפלה כמו ויעמוד פנחס ויפלל¹⁹ לא התפללתי לראות פניך²⁰ שהרי אמרתי טורף טורף יוסף²¹. ד"א לא דנתי בלבי. כל פלול לשון דיך²².

יג. ויקח יוסף וכבר לקח יוסף²³.

יד. וישת על ראש אפרים למנותם שבטים דוגמת ויסמוך את ידיו עליך²⁴ ומזה למדו למנות פרשים כענין זה²⁵. ושלל את ידיו עשה עניינו בהשכל ובחכמה²⁶ שמן הדין היה לו להפוך הבנים לפי מה שהיה בדעתו לתת אפרים לימינו ומנשה לשמאלו והוא עשה ההשכל והחכמה בידיו שלא רצה לבייש מנשה כי הוא היה הבכור וצריך לחלוק לו כבוד קצת²⁷. ד"א כי מנשה הבכור אע"פ שמנשה הבכור²⁸ לא שת ימינו עליו כי ראה ברוה"ק שאתיו הקטן יגדל ממנו. ויש הרבה כי שפירושם אע"פ (ו), כמו רפאה נפשי כי חטאתי לך²⁹. וסלחת לעוני כי רב הוא³⁰, דרך ארץ פלשתיים כי קרוב הוא³¹ ועוד הרבה.

טו. ויברך את יוסף היא ברכת הבנים היא ברכת האב³².

טז. המלאך הגאל פתח הכתוב דבריו של יעקב בשם הקב"ה וסיים במלאך, אלא ה"ק הקב"ה אשר התהלכו אבותי לפניו על ידי המלאך הגאל אתי, הוא יברך את הנערים³³.

יח. לא כן אבי אינם סדורים כמו שאתה סבור³⁴.

כ. וישם בברכתו³⁵ את אפרים לפני מנשה שאמר ישמך אלקים כאפרים וכמנשה³⁶. וגם למעלה אמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי.

כא. [הנה אנכי מת העתיד להיות מת]³⁷.

כב. שכם אחד האל"ף בפת"ח. אשר לקחתי אשר עתיד אני לקחת בימי יהושע

מקורות וצינונים: 19 תהלים קו ל. 20 לק"ט, תוה"ש ב. 21 לעיל לו לג. 22 רשב"ם, שכ"ט. 23 אע"ז. 24 במדבר כז כג. 25 יעוין במדבר ח י. 26 תרגום: אחימנון לידוהי, וברש"י. 27 ה"ז, ת"ה, (כב"ר צו, ובפסיקתא רבתי פ"ג ובתו"ש מה בכמה אופנים, וברש"י השלם 30), ובבאר מים חיים דחה פי' זה. 28 אע"ז, והמהרש"ל דחה פי' זה (שפ"ח). 29 תהלים מא ה. 30 שם כה יא. 31 שמות יג יז. 32 רשב"ם, ועיין בנתיבי חיים. 33 תרגום רס"ג, וראה עוד בשמו"ר פל"ב (תו"ש צט), ר"ה פלטיאל. 34 ריב"ש, (רשב"ם באורך). 35 רש"י, אע"ז. 36 רשב"ם, וכן מבואר ברא"ם. 37 עפ"י דברים יז ו, ובתיוב"ע כאן.

ביאורים

(ז) בשמות כג כא, ובמדבר כב לב - כתב לשון אפי, והריב"א הקשה, הרי לשון כי משמש בד' לשונות, ולשון אעפ"י אינו נכלל בזה. וקושיא זו תקשה בכל המקומות שרבינו פירש כך, וראה עוד באע"ז על הפסוק כי עם קשה עורף הוא. (ובכרית

במלחמות חרב וקשו שחשובה היא בעיני י דנקט מיד האמורי ול השמדתי את האמורי על הקב"ה הוא אומו גאותך⁴². כאן פרש"י להזדווג להם וכו' אבי מט א. אשר יקרא מצינו שברך את ראנו ה"ק וזאת אשר אמר ברכם? באחרית הימ הקב"ה לאברהם זקני ג. וראשית אוני ואע מתעברת⁴. כחי וראני וראשית אוני כדין בו אונו⁸. שאת כמו לשא ד. כי עלית כאשר שחללת משכבי⁹ נסתי עלה נסתלק¹², כמו א דהיינו אתה בעצמך, הבכורה והמלכות (ב)⁴ יצועי עלה י"מ שהיו קשות שהרי הוא העו

מקורות וצינונים: ובכינו מי לג כט, וד"ק. 43 לעיל לה שם עו... 5 אע"ז. 6 רשב"ז תוה"ש יג. 11 יעוין לעיל י רשב"ם, ובאע"ז, (כד"ז ובו

יצחק פ"ו וישב, ויגש). הדע"ז, אולם שם כו ורבינו כתב שהכוונה לו מבואר בשם רבותינו (ב) בב"ר צט ו מבואר

חזקוני - חזקוני חזקוני חזקוני חזקוני חזקוני
חזקוני חזקוני חזקוני חזקוני חזקוני

ד ויקח יוסף את שניהם את אפרים בימינו כו' מימין ישראל וישלח כו' והוא הצעיר כו' שכל את ידיו כי מנשה הבכור ויש לדקדק הלא עיקר כוונת הכתוב הוא לפרש שהבכור היה מימין ישראל והצעיר משמאלו וימין ושמאל של יוסף הוא מיותר. אך נראה שעיקר מחשבת יעקב אצ"ל ע"ה היה להמשיך לישראל אחריו כל הימים השפועות והצרכות כולם להיותם קיימים תמיד. ורצה להמשיך ע"י ז' זדיקים הללו אפרים ומנשה כאומרו אך יצרך ישראל כו' כאפרים וכמנשה והטעם למה דוקא ע"י אלו הזדיקים היות שהעולם צריך תמיד לז' מיני זדיקים האחד הוא שיחשוב תמיד בעולמות העליונים וצמודים להוסיף אור תמיד למעלה למעלה ואחד לחשוב בצורכי עולם מה שעולם צריכין פרנסה וצרכה ומיין ושאר הצרכותם וצ"י מיני זדיקים הללו הוא קיום העולם ולזה רצה להמשיך ולפעול זאת על ידם. כי מנשה הבכור היה במדרגתו לעלות תמיד ממדרגה למדרגה ולא לחשוב בעניני העוה"ז כלל. ואפרים היה לעיר ממנו בעבודה שלא היה כ"כ הולך במדרגות כ"א שהיה חושב תמיד המשכת השפעה על ישראל" וזה היה חשוב בעיני ישראל אצ"ל יותר כי עיקר מגמתו היה למשוך טוב על ישראל" וכונת יוסף היה היפך שהיה סבר שמנשה חשוב מחמת רוב כוונתו ועלייתו ולזה לקח את אפרים לימין עצמו כי כוונתו היה ג"כ צמצול ישראל להמשיך הצרכות ע"י ז' הזדיקים הללו אך

סביר שדי לאפרים כח ימינו צמה שהעמידו לימין עצמו צה יהיה די לפעול הצרכות לישראל וכנ"ל ועיקר היה אללו מנשה לפי שהיה עובד במדרגות גדולות ולכך העמידו לימין אצ"ל. ולא כן היה דעת יעקב אצ"ל ע"ה אדרבא להיפך לפי שהיה אפרים הצעיר לכך שכל את ידיו לצרכו צימין כי זה היה עיקר פעולת יעקב להטיב אחריו לדורותיו שיהיו מוזמנים כל טוב השפעה ורחמים" וזה היה מדרגת אפרים. וזה שאמר יעקב ידעתי בני ידעתי פי' שאמר ליוסף הידיעה של בני ידעתי מזה ג"כ שמנשה הוא היותר גדול במדרגתו. ואולם אחיו הקטן במדרגתו יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים שיהיה כל העולם מלא מהשפעותיו וטובו ולכך הוא חביב בעיני יותר לזה ויש את אפרים לפני מנשה" וזהו סוד ה' ליראיו וצריחו להודיעם (תהלים כה. יד) פי' היראים הם הזדיקים הממשיכים השפעות צריכין לעשות צדק צהסתר מפני הקטרוג שלא יקטרגו על הטוב ההוא" וצריחו הוא הזדיק המתנהג ע"פ הצריח והתורה. להודיעם פי' שיודיע זאת לבני אדם שילמדו ממנו הדרך הטוב ההוא: L

ד שכל את ידיו כי מנשה הבכור ולכאור' → הטעם הוא ההיפך של עשיה. אלא למדה תורה דרך ארץ שינהוג אדם כבוד בחבירו לפי הראוי לו ואעפ"י שהיה יכול יעקב אצ"ל לחזור ולהעמידם כרצונו זה לימינו וזה לשמאלו אלא שכונתו היה שלא לבייש את מנשה ולכך שכל את ידיו צראשם וק"ל"א: L

שמעון ולוי א' דהנה י' זדיק העובד ד' ז' שהוא מתלווה ו' והזדיק הזה אין לפעול בצדקו: וז' חומיק ואוריך (דג) שמשלימים דג' הזה משלים דצריח שמאירים דצריהנ ואורות גדולים ע' זדיק שהוא מתפו שומע כל תפילותיו שאמרה לאה כי ; ואמר הכתוב שמו מדובקים כאחד. דהזדיקים הרואים צריכין לפרוש עצמ עוה"ז וצריך לעש כל החומרות וא ע"ד שאמרו חז"ל לב הרחוקים מן זדיקים כל העולל צרוע"י. וזהו כלי ליעול צרוע. ומתי מכורוטיהם שהם החומרות ואין מו וזהו שרמו התנא מכר את התורן

מב. ראה פרשת בהו ילוח איש"י, ועיין ה בנועם. מד. ראה ל והם קרובים להעולם דבר". מה. ראה ל משה סו"פ בא הוסי האבות הקדושים מפ יעלו דרך מערת המו סיג ופגם ומחשבה ז

לו. בעבודת ישראל פרשה זו מכיא מאמר זה בשם המחבר הק' בביאור קצת. מובא בלחזות בנועם. לו. ראה פרשת שמות ד"ה א"י ואלה (קיו:). "כמו שיעקב אבינו ע"ה היה לו צער גידול בניו וכל מגמותיו היה על בניו להשפיע להם כל טוב, למען יהיו צדיקים גמורים שלא יהי' להם שום מניעה בעבודת הבורא יתברך שמו, כן הצדיק ההולך בעקבותיו המשגיח על העולם להשפיע להם תמיד נקרא בשם יעקב". לח. עיין היטב פרשת וישב ד"ה וילכו (פד.). לט. עיין במשמרת איתמר פרשה זו מה שפירש בזה. וראה באמרי יוסף פרשה זו מה שהוסיף לדבר בזה. דבריהם מרבאים בלחזות בנועם. מ. ראה להלן ד"ה יששכר (קיו:) ובגליון שם. מא. ראה פירוש חזקוני על פסוק זה.

יו"ל אגור י"ד. מכון סוד ישרים
באון מוהליך אלימלך צלמ' מלפזנסק

לֹא כִי עָחָקְתָּ: מִן וַיִּקְמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים
 וַיִּשְׁקְפוּ עַל־פְּנֵי סָדָם וַאֲבָרְהָם הִלְךְ
 עִמָּם לְשַׁלְּחָם: הִי וַיְהִי אָמַר הַמַּכְסִּי →
 אֲנִי מֵאֲבָרְהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:

בָּרַם חִיָּבָת: טו וַקְמוּ מִתַּמָּן גְּבָרִיא
 וַאֲסַתְּכִיאוּ עַל אִפֵּי סָדָם
 וַאֲבָרְהָם אָזַר עִמָּהוֹן
 לְאָרְוֹאִיהוֹן: י וַיִּי אָמַר הַמַּכְסִּי
 אֲנִי מֵאֲבָרְהָם דִּי אֲנָא עֶבֶד:

לקט בהיר

רש"י

גו) ובירושלמי מעשר שני פ"ה ה"ה איתא "שבתורה", וכן
 בש"ר פמ"א, ואפשר שגנזיאים ובכתובים אינו כן, ולפי"ו
 אין קושיא מפסוק דקק משמים נשקף (פה' פ"ה י"ג) או
 מי זאת הנשקפה (שיר ו' י') (ד"ד): גז) שאל"כ מיותר
 הוא כי מה יאל לנו שהשקיפו אלא ודאי לומר שהומינו
 עצמם ליך להשחית, וכן דרשין בכל מקום מתמת יתירא,
 וכן השקיפה ממעון קדשך הוא מיותר שהיה די להתחיל
 בך את עמך, אלא לומר שהגם שאין אנו כדאים להשקפת
 טובה, בזכות שאנו מקיימין המתנות מהפוך רוגו לרחמים
 (רא"ם): גח) כי בכלל המתנות יש מעשר עני ומעשר
 שני ששמחתי ושימחתי צו עניים בירושלים והיינו מתנות
 עניים (רא"ם): גט) שהגם שאמר שהשכינה הק' היחה ממתנת לו, אין פירושו שגרשם, כי למה הלך עמם והיה יכול
 לגרשם ממקומו, ומה שאמר כסבור אורחים הם פ"י הגם שילאו מחשש ערביים שהלא נחרפהה על ידם ונתבשרה שרה מהם,
 אבל עדיין לא ידע שהם מלאכים, אלא נביאים ושלוחים מהקב"ה לפיכך ליוס (רא"ם): ס) לא מה שאני עושה בכלל
 בעולמי, שהטעמים שנתן הכתוב אינם שייכים רק בסדום (בא"י): סא) ג' דברים אמר רבינו וכולם ילאו לו מן הכתוב,
 כרכים הללו שלו הם כנגד מה שאמר הכתוב יהיה לגוי גדול פ"י שירש את הארץ, אב המון גוים כנגד ונרבו צו כל גויי
 הארץ שגביל זה הוא אב להם, שהוא ארבי זה כנגד מה שלא אמר "והוא" יהיה לגוי, אלא ואברהם יהיה שצו מרומן
 האהבה (מ"ל), ורין לכל הג' טעמים, שהרי השחית את הארץ גפרית ומלת שרפה כל ארצה וגו', ורין להודיע לבעלי

למנח אלא דהא: (עו) וישקפו. כל השקפה
 שבמקרא"י (לרעה"י), חוץ מהשקיפה ממעון קדשך
 (דברים כ"ו ע"ו) שגדול כח מתנות עניים"י) שהופך מדת
 הרגו לרחמים (מנח השא י"ד): לשלחם. ללותס"י),
 כסבור אורחים הם: (ז) המבסה אני. בתמי:
 אשר אני עושה. בסדום"י), לא יפה לי לעשות דבר
 (זה) שלא מדעתו, אני נחתי לו את הארץ הזאת,
 וחמשה כרכין הללו שלו הם, שנאמר (י"ט) גבול
 הכנעני מזדון וגו' באכה סדומה ועמורה וגו',
 קראתי אותם"י) אברהם* אב המון גוים, ואשמיד
 שנינו נוסחאות אביהם.

אור החיים

ע"ה שדבר המרובה הוא ומורה ועוז ירחם (משלי
 כ"ח):
 יז. וד' אמר המכסה וגו'. טעם אומרו לשון זה
 המכסה"י). להיות כי ראה אברהם מלאך
 הג' כי צא על דבר לעולם ולא נודע לו הדבר כמו
 שידע בפעולות צ' המלאכים הא' צא לרפאות ואחד
 לבשר שרה. ועוד בלכתם מעמו ראה כי צ' מהם
 שמו פניהם דרך סדום ואברהם עומד עמם לשלחם
 הרי זה רואה שיש להם עשות דבר ומכוסה ממנו
 המעשה לזה אמר ה' המכסה אני, אשר אני עושה
 אור בהיר

יש לך לדעת כי העצד הנאמן הירא את רבו ושגג
 ועשה דבר בלתי מתוקן ויוכיחו רבו על אשר עשה
 כשיגדל בלבו הפלגת המורא על אשר עבר רלון
 אדונו לא יעזור כח להודות על אשר עשה להפלגת
 המורא"י) ויכחיש ובהכחשתו עלמה יגיד כי אמת
 היה הדבר אלא לזד הפלגת המורא אינו עולר כח
 להעז פניו כי כן עשה, והוא מה שהודיע הכתוב כי
 יראה והבן. ואמר לה אברהם לא כי לחקתי"י) פ"י
 היותר נאות הוא שתודה כי לחקת כי צוה חפץ ה'
 שיתודה האדם בפיו צפירוש, וכן הוכיחו נביאנו

גב) אין זה יראת העושה מהכאה וכדומה, אלא יראת הכבוד, וכן פ"י כי יראה. גג) שלכאורה חיצת לא מיותר, שהיה די לומר
 ויאמר לחקת, אלא ודאי חיצת לא הוא מאמר בפני עצמו. כלומר, לא טוב עשית. גד) שלשון זה שייך לומר בדבר שהיה ידוע
 ומגולה וכסה אותו, מה שאין כן כאן היל"ל וכי לא חגלה לאברהם וגו'.

י'תק'
 ב'ר:
 ק'א
 ק'א
 עשות
 צעתי
 ראה
 שנתן
 צשמם
 לחקת,
 ח"י
 וזמר
 ה כשהן
 ה ציוס
 לא מן
 ון לפרש
 אם לא
 יחנו שם
 עיי"ש
 י' אשר
 י' כעת
 א.מ.ר.
 להודיע
 רוב לא
 דה ענין
 לא אמר
 זיך היה
 יאה פ"י
 היחה על
 שלא כל כך
 פ"י יהיה
 י' צעמות
 ה כי יראה

יח ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום
ונברכו כל גוי הארץ: יש כי
ידעתיו למען אשר יצוה את בניו

יח ואברהם מהו יהיו קעם פני
ותקוף ויתברכו ברילה פל
עממי ארעא: יש ארי גלי קרמי
(כ"י רמב"ן ידעתנה) בריל די

לקט בהיר

רש"י

שהוא אברהם וה' הכריז עליו, גם ממו האנשים שהם בניו, והגם שחטאו ואחת להם, מאחר שאברהם הוא אברהם זריק אני להודיעו (ב"ב: סב) פי' הוכירו לאחרים לפמליא שלו או ללומדי תורה, אבל לא בכל פעם שמוכיר הכתוב שמו כגון וימחר אברהם או ואברהם הולך וכדומה (ג"א), והניח האגדה לפי שהיו יש לעשות קן, אבל פשוטו הוא כמו שכבר אמר דדיבור הקודם, שפי' היו יהיה אינו שמזכרו עמה, אלא שכן יהיה צעבור שכבר זכרתי אותו (נח"י: סג) וכאלו אמר כי שהבתי, מודע לאישה אהב לאישה. והרמב"ן ז"ל נוסח אחר היה לו ברש"י ואונקלוס ע"ש: (סד) פי' לא רק שמויתר ודי לומר יודע אני זו אשר יאה, אלא אין לו שחר, שהקב"ה מכירו בשביל שמכיר ויודע כל דבר לא מפני שהוא יאה (רא"ם: סה) ופירושו רגיל הוא לנאות בכל עת שיודמן, כן היה, וכן הוא, וכן יהיה, אבל אין לומר פשוט כמו שהוא לשון עמיד שקודם

אח הבנים ולא אודיע לאב שהוא אברהם (מנח" - ז"ה): (יח) ואברהם היו יהיה. מ"א (וימא ל"ח - ז"ה) זכר לדיק לברכה (משנ"י), הוהיל והזכירו^{סג} זרכו, ופשוטו וכי ממנו אני מעלים והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גוי הארץ: (יע) כי ידעתיו לשון חבה^{סג}, כמו (רות ז' א) מודע לאישה, הלא צוטו מודעתנו (סג ג' ז'), וחדעך צטס (שמות ל"ג) ואמנם עיקר לשון כולם אינו אלא (לשון) ידיעה, שהמחצב את האדם מקרבו אללו* ויודעו ומכירו, ולמה ידעתיו, למען אשר יאה, לפי שהוא מלוא את בניו עלי לשמור דרכי, ואם תפרשהו כתרוממו יודע אני זו שילוח את בניו וגוי, אין למען נופל על הלשון^{סג}: יצוה. לשון הוה^{סג}, כמו (איוב א' ה) ככה

שינוי נוסחאות • ומקורו אצלו יודע ומכיר (רמב"ן).

אור החיים

פי' קודם עשותיו). ורז"ל אמרו (תנחומא) שכיב בלב אברהם על מי הכובל למה לא תלך ה' להם בזכות הדיקים שהיו בהם, ולפי דבריהם יכוין לומר אשר אני עושה פי' אשר אני רגיל לעשות^{סג} כי אין אני מאבד אומה אלא אם אין זה לדיקים^{סג}. עוד יראה אומרו המכסה גוי להיות שאברהם הליל הסדומיים צחרצו ובקשתו עם לוע כאמור בפרשה הקודמת נוגע הדבר אליו לדעת מה שיטעם בהם ולא יכיה הדבר מכוסה ממנו לשון כיסוי כי הוא בדעתו העם אשר הליל עודנה לבטח והי' הוא מאבדם מצלי ידיעתו, לזה אמר המכסה וגוי, ולא

הולך לפרש טעם זה^{סג} כי הוא דבר ידוע: יח. ואברהם היו יהי וגוי^{סג} פי' ולריק אני להודיעו מעלת הדיקים אשר הלל ילילו עמנו ובני עירן הפך ממה שחשב וכמו שכתבו בסמוך, והוא אומרו יהיה לגוי גדול ונזכרו בו כל גוי הארץ שיגיו הם צדום, ותיבת זו חזרת אל גוי גדול^{סג}. ואם תאמר מה יועיל הדעה זו^{סג} לגוי הצא אחריו, לזה אמר כי ידעתיו למען אשר יאה וגוי^{סג} פי' ידע ה' אברהם כי ישחל עם בניו להעביד לזה מודיעו למען יאה את בניו ויודיע אותם מעשיו יחברך וצוה ושמרו דרך ה'. ואומרו למען

אור בהיר

גד) שאם לא כן הלא יודע לו למחר לו ולכל העולם כאחד. ג) ומדוייק יותר לפי זה מיבת עושה שהוא לשון הוה, וגם לשון המכסה ככן לפי זה. ג) וזה יודע לו דוקא בדרך זה, שאספר לו קודם המעשה ואחן לו מקום להחפלו. ג) פירוש בשלמא לדרך הא' וב' זה הכתוב הסמוך ואברהם וגוי ונתן טעם לדרך ה' להודיע מדוחיו לאברהם, כמו שמפורש במקומו ע"ש, אבל לדרך זה שהטעם הוא באשר הם עמו שהנליל אותם, דבר זה אינו מפורש בקרא. ג) ומה צריך, המפני שנחתי לו כל הברכות האלו ממתיני אני להודיעו עמידות. ב) פי' ונזכרו בו שכל גוי הארץ יהיו מתברכים על ידי גוי גדול שילא מורשו אם ישמרו דרך ה'. א) (א)

יפקד ית בנו
בתרוהו וימר
" למעבד
איתי " על
עלוהי: כ ואנ
ועמורה ארי

יעשה חיוב, ט
כך הוא מלוא
על אברהם וג
אברהם, למד
מת (ז"ה): (כ)
כאשר אמר:
שבמקרא הו
שינוי נוסחאות • שה
הקב"ה ואמר ש
ואל משה אמר
שכל מה שעשה
אברהם, ומשני
וקים (נח"י):
וכן עשה שגילה
החילוק אלא ע'

הביא ה' ע
החיוב לא
היא העיקר
על אברהם
עולם כי אם
להשלים
כ. ויאמר
והטאחם כזו
זעקה אלא כ
לומר שבזמן
צמטשיהם א
שאני מודיע לא

וְאֶת־בֵּיתוֹ אֶחְרָיו וְשָׁמְרוּ דֶרֶךְ יְהוָה
לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא
יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו:
כַּיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סָדָם וְעַמָּהּ כִּי־

יפקד ית בנחיה וית אנש ביתה
בתרוהו ויפרו ארסו דתקנו קדם
י למעבר צדקתא ודינא בדי
איתי י על אברהם ית דמלך
עלוהי: כ ויאמר י קבלת דסדום
ועמורה ארי סניאת וחבתהון

לקח בהיר

רש"י

מומו יגוה שזוה ינטל הצחירה, ואין זו מן המדה
(נח"י): (סו) חיצת למען יוכל להמפרש צ"א אופנים הללו,
הא' כמו שאמרנו דביצור הקודם למען אשר יגוה לפי שהוא
מגוה, וכאן למען הביא כדי שיעיף, ודברים אלו הם דברי
אברהם כשמגוה להם על עבדות ה' אומר להם בנסח זה
שמרו דרך ה' כדי שיעיף ה' הצטחמו, ונסח זה הוא ג"כ
נסח תורמינו הק' בכל מקום, כמו למען יאריכון ימין, למען
תחיה והארכת ימים וכו', אבל אין לומר שזה מדיבורו של
הקב"ה ואמר שאברהם יגוה את בניו כדי שאני אקיים הצטחומי לו לאברהם, ומלינו שהקב"ה דיבר על עצמו בדרך נסתר כגון
ואל משה אמר עלה אל ה' ולא אמר עלה אלי, אי אפשר לומר כן, שהכתוב בא לשבח את אברהם ומתוך שבחו יהיה ניכר גנותו
שכל מה שעשה עשה לקבל פרס, וידעו שהאמת אינו כן, וחזר רש"י להקשות שאם זה דיבורו של אברהם לבניו היל"ל על בית
אברהם, ומשני שאה"ל אלא הכתוב משנה במכוון ללמד שאם הקב"ה נחמד עם לדיק הרי עשה לאביו חסד בעבור שהוא חי
וקים (נח"י): (סו) פ"י לא כמו עד עתה שדיבר בלבו או לפמליא שלו שרצונו צ"ה לגלות לאהבו מה שבא לעשות בסדום,
וכן עשה שגילה לו (רא"ם): (סח) כבר אמרנו שחיה זו וכיוצא בה משמשת בלשון אחד על ההווה ועל העבר ואין ניכר
החילוק אלא ע"י הטעמים, שאם הטעם קודם הנקודה האחרונה זה נקרא למעלה פ"י לא בסוף התיבה אלא למעלה בהתחלת

יעשה חובב, על פי ה' יחמו (נח"י ט"ו): למען הביא.
כך הוא מלואו לבניו, שמרו דרך ה' כדי שיעיף ה' ה'
על אברהם וגו', על בית אברהם לא נאמר אלא על
אברהם, למדנו כל המעמיד* בן לדיק כאילו אינו
מת (צ"ח): (כ) ויאמר ה'. אל אברהם י", שעשה
כאשר אמר שלא יכסה ממנו: כי רבה. כל רבה
שבמקרא הטעם למטה (ט"ו) צב"ת, לפי שהן

שני נוסחאות - שהעמיד.

אור החיים

רבה פ"י טעם הקפדתי לא ללד כי הם לצד עלתה
זעקתם לפני אלה כי רבה זעקתם מכל האומות י".
וכפל זעקתם וחטאתם כנגד צ' רשעיות הא' שהיו
רעים לצריות וכמאמרם ז"ל (סנהדרין ק"ט):
וכמעשה של ריבה, והצ' רעים לשמים וכמו שגילו
מעשיהם (צ"ר י') שרנו אחר משכב זכור עם
המלאכים שבדמות אנשים והולך ה' להודיעו
הפלגת רשעם להיוחס מעשה ידיו י". עוד נחכוון
ה' להפיג זינת דאגתו כי יאמר שנשדל להליל
אומה רשעה כל כך י"י לזה אמר אליו כי רבה כי
כצדה וגו' פ"י מחדש היה הרשע שעליו מתחייבים
ומקודם לא היו כל כך כשהלל אתם:

הביא ה' על אברהם י", כאן הודיע כי עיקר
החיוב לא זרעו של אברהם אלא חיצת אברהם
היא העיקר וכל מחשבותיו של הקב"ה הם להביא
על אברהם אשר דיבר להטיב אותו ואת זרעו עד
עולם כי אם לא ישמרו דרך ה' לא ימלא המטיב
להשלים הצטחומיו לידיו להטיב לבניו:

כ. ויאמר ה' זעקת וגו'. טעם אומרנו כי ולא
הספיק לומר זעקת סדום רבה וגו'
וחטאתם כצדה. גם כפל אומרנו זעקת וחטאתם ואין
זעקה אלא מהטעם. גם אומרנו כצדה מאד. נחכוון
לומר שבזמן ההוא כל האומות גם כן מבעיסים היו
במעשיהם אלא שאלו הפליחו לעשות, ולזה אמר כי

אור בהיר

שאני מודיע לאברהם. (סב) הלא המדובר הוא מבניו. (סג) וכן כי כצדה מאד הוא עו"ה. (סד) של אברהם, שהגילס
כ"ל. (סה) וידאוג שעולה עשה, שמורדין ולא מעלין.

פתוחי חותם

יתברך היוצר וישתבח הבורא, אשר בחר באומה נבחרה, אוהבי מצותיו ושומרי תורתו, יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו, בני ישראל עם קרובו, זרע אברהם אוהבו, כדכתיב (ישעיה מא) ועתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך זרע אברהם אוהבי ולמה זה חיבה יתירה נודעת לאברהם אע"ה משאר אבות העולם שקרא אותו המקום בשם אוהבו.:

7 בירור ענין זה נודע לנו ממאמר השי"ת (בראשית יח): כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו' [ידעתי פני רשיי לשון חבה] הורה בזה כי נפלאה אהבה ה' לאברהם אע"ה על שלימד דעת את העם וקירבם לעבודתו, והיא שעמדה לו יותר מכל מעשה הטוב וזכות הנפש אשר ה' לו לעצמו, כי באמת גם לפניו היו היה יחידי סגולה אשר ידעו את ה' ודעת דרכיו יחפצו ובהאבתו ישגו תמיד. מי לנו גדול מתנוך אשר מעוצם תשוקתו ודביקותו בה', נתפרדה החבילה חברת ארבע היסודות, חדל מהיות אדם ונתעלה להיות כאחד מצבא מרום במרום העומדים את פני המלך לשרתו: [ואיננו כי לקח אותו אלהים] ולא מצינו באברהם אע"ה שנזדכך עפרוריותו כל כך - אך לא מצד פחיתות וחסרון נפשו לא הגיע אל המעלה הזו, לא, כי אם אע"ה ה"י עושה כאשר עשה חנוך להתבודד עצמו מחברת בני אדם התעלה גם הוא להיות ממלאכי אל, ואשר לא עשה כן, הוא כי התבונן בחכמתו כי לא באלה חפץ ה' שישלים האדם את נפשו לבד, ואת אנשי דורו ישאיר אחריו תרבות אנשים חטאים ומכעיסי ה', כמקרה אשר קרה לדורו של חנוך ודור המבול, הנסיון הזה לימד אותו כי טוב לאדם למעט בהשלימת נפשו, למען רבות כבוד ה' למעט את מורדיו ולהרבות עבדיו ויודעיו, כי מה יתן ומה יוסיף האדם אם יוסיף מלאך אחד על אלפי רבבות מלאכי מעלה, הלא ה' בורא וממציא כהנה וכנהנה חדשים לבקרים, ואם כה יעשו יחידי סגולה בכל דור ודור, ימצא אחד מני אלף קדש לה' ורוב העולם מקולקל, הארץ תשם מרעת יושביה וחפץ הבריאה תשארה מעל: ודבר זה תתחייב צורת האדם נשמת שדי אשר בקרבנו, היא חלק אלהי ממעל וטרם ירדה מן השמים לשכון בבתי חומר נגלו אליה מצפוני ה' ועיני משוטטות בכל, ובבואה אל גוף האדם נסתמו עיני מעפרוריות חומר, עיר פרא אדם יולד, ומה לה לצרה הזאת לעזוב את בית אבי ותרד פלאים להסתפח ברגבי עפר מן האדמה, ומסתכנת בחברת הגוף ימים רבים עד כי ילטוש האדם את חומר, ומי יודע אם לעת כזאת תגיע למלכות, אם תשוב לקדמותה? אם לא כי חבלים האלו יפלו לה בניעמים, וטוב לה לצמצם אורה ולמעט זיוה ימים רבים, למען תגיע אל תכלית השלימות להתדמות הצורה ליוצרה להיות מן המשפיעים לזולתה ולהאציל מאורה אל רוח השכל הסמוך לה אשר למעלה הזו לא תוכלה להגיע בשמים ממעל כי אין לה שם בת זוג המקבלת השפעתה, ואיננה שם כ"א בבחינת מקבלת ומעליותא היא לה להיות

L בבחינת משפיע.

ויען כי לא נשלם חפץ הנפש כ"א בצירוף כלי מעשה הגוף שיהי תנועתם כתנועתה ויתפעלו כרצונה, מעלה הנכונה שיבור לו האדם להשפיע ולהטיב לזולתה תמיד כמעשה הנפש, ועל זה הזהירנו השי"ת: ולמדתם את בניכם: ואת בניכם ילמדון, וכדומה מצות התוכחה: הוכח תוכיח את עמיתך, כל אלו המצות מורים לנו כי לא תושלם חפץ הבריאה אם ישלים האדם את נפשו לבדו ולא ישלים את נפש זולתו. - והזהירו באבות: והעמידו תלמידים הרבה, גם אהרן נתפאר במדה זו: אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ויען כי הכהנים המה הנגשים להורות עם ה' כדכתיב: יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לכן בא עליהם הציווי והאזהרה לאחוז במידת ההתחברות מרומז בקרא [ויקרא ז]. ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והריס את הדשן וגו', הכוונה ע"ד שכי הרמב"ם [ספ"ה מיסה"ת] וז"ל: ולא ירבה בארוחת עמי הארץ וישבתם ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין ועושה בכל מעשיו

ש"ת חתם סופר

מכון התאור

יֵאמֵר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף רְאֵה פְּנֶיךָ
 לֹא פִלְלֹתִי וְהִנֵּה הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם
 אֶת-זֶרְעֶךָ: יֵב וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם
 בְּרַכְּיוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאִפְּיוֹ אֶרְצָה: יג וַיִּקַּח יוֹסֵף
 אֶת-שְׁנֵיהֶם אֶת-אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל
 יִשְׂרָאֵל וְאֶת-מְנַשֶּׁה בְּשְׁמָאלוֹ מִיַּמִּין
 יִשְׂרָאֵל וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו: יד וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל
 אֶת-יָמֵינוּ וַיֵּשֶׁת עַל-רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא

יא וְאָמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף
 לְמַחְזֵי אִפְּיךָ לֹא סָבְרִית וְהָאֵ
 אֶחָזִי יְתִי יי אָף יְת פְּנֶיךָ:
 יב וְאִפְּיִךָ יוֹסֵף יִתְהוֹן מִן
 קְדָמוֹהִי וְסָגִיד עַל אִפּוֹהִי עַל
 אֶרְעָא: יג וְדָבַר יוֹסֵף יְת
 פְּרוּיָהוֹן יְת אֶפְרַיִם בְּיָמֵינָה
 מִשְׁמָאלָא דִישְׂרָאֵל וְיְת
 מְנַשֶּׁה בְּשְׁמָאלָה מִיַּמִּינָה
 דִישְׂרָאֵל וְקָרִיב לְוִתָּהּ:
 יד וְאוֹשִׁיט יִשְׂרָאֵל יְת יָמֵינָה
 וְשׁוּי עַל רִישָׁא דְאֶפְרַיִם

מר יוסף
 יחב לי
 נון בען
 י ועיני
 לא יכול
 ו לותה
 להון:

עליו רוח
 קחם על

רש"י

(יא) לא פללתי. לא מלאני לצי לחשוב מחשבה שראתה פניך עוד. פללתי, לשון מחשבה, כמו הציאי
 ענה עשי פלילה (שעיה טו, ג): (ב) ויוצא יוסף אתם. לאחר שנשקם, הוליאם יוסף מעם צרכיו,
 כדי לישבם זה למיין וזה לשמאל, לסמוך ידיו עליהם ולצרכם: וישתחו לאפיו. כשחזר לחזור
 מלפני צביו: (ג) את אפרים בימינו משמאל ישראל. הנל לקראת חצרו, ימינו כנגד שמאל
 חצרו, וכיון שהוא הצד הנכון לצרכה:

העמק דבר

לזה. וכאן כתיב תחילה נשיקה⁷², שהרי
 היו קרובים אליו, ולהוסיף אהבה חבקו זה
 לזה}.

(יא) ויאמר ישראל וגו' לא פללתי: 'פלילה'
 אינה מחשבה בעלמא⁷³, אלא בהשתדלות
 להשיג דבר. ואמר יעקב הן לא השתדלתי
 אפילו לראות פניך, שהרי הייתי מיואש
 ממך, והנה בלי השתדלות:

הראה אתי אלהים גם את זרעך: והיה
 בזה הקדמה למה שחפץ להקדים ברוח

הקודש את אפרים והוא הצעיר ולא חשב
 לגבוהות כאשר יבואר, על כן הקדים כי
 כך דרך השגחה העליונה לעשות דבר גם
 בלי שום השתדלות האדם. ויוסף⁷⁴ הבין

אחת שאז משמעותו שרק אחד מהם חיבק ונישק את השני. עיין רבינו לעיל כו, כט, יג, לג, ד.
 ולהלן נא, 72. לעומת "ויחבק לו וינשק לו" (לעיל כט, יג), "ויחבקהו... וישקהו" (לעיל לג, ד).
 73. כדעת רש"י כאן (וכן ברס"ג). 74. אבל יוסף הבין (אחרת). 75. על כן השתחוה יוסף לאביו.
 76. שלו. 77. שנתן לבניו שני חלקים. 78. מיותר, לכאורה. 79. כלומר, עניו בעצמו ושפל בכל
 ענייניו, שלא היה מגביה עצמו בשום דבר — מתננת כהונה.

בזה⁶³:
 כי היה
 ומנשה"
 הדבר⁶⁵
 ת, כמו
 מלשון
 כן לא
 בדברים
 רוכי ה',
 כשאר

א יובל
 בה ע"י
 פעולות
 ווע בהם

את זה
 בה מזה

סבר רבינו
 להגברת
 ת שמותם
 ש לא ע"י
 שיעקב לא
 זיף אהבה
 ו שקועים
 ים במלה

תומס הזמק צבר

1131

יצא לאור 11. ברב"ט ל' מרחשון. יזק קוסטרמן
 מל"א

הַצֵּעִיר וְאֶת־שְׂמֹאלוֹ
שָׁפֵל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה
הַבְּכוֹר׃
וּמִן־בְּרֵךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר
הָאֱלֹהִים

וְהוּא זְעִירָא וְיָת שְׂמֵאלָה עַל
רִישָׁא דְמְנַשֶּׁה אֲחֵימִינוּן
לִידוּהִי אָרִי מְנַשֶּׁה בּוֹכְרָא׃
וּמִן־בְּרֵיךְ יָת יוֹסֵף וַאֲמַר יְיָ

וְהוּא זְעִירָא וְיָת שְׂמֵאלָה עַל
רִישָׁא דְמְנַשֶּׁה אֲחֵימִינוּן
לִידוּהִי אָרִי מְנַשֶּׁה בּוֹכְרָא׃
וּמִן־בְּרֵיךְ יָת יוֹסֵף וַאֲמַר יְיָ

רש"י

(T) שכל את ידיו. כמרגמו חֲסִמִּינוּן, צהשכל וחכמה השכל את ידיו לך, ומדעת, כי יודע
היה כי מנשה הצבור, ואף על פי כן לא שם ימיו עליו:

העמק דבר

מוקדון לחכמים מה יעשה אדם ויחיה, ללמדנו שלא היה אפרים קודם למנשה
אמר לו ימית את עצמו, ופירש רש"י אלא בענינים רוחנים מה שלמעלה
מהליכות עולם הטבע, אבל בהליכות עולם היה מנשה קודם וגדול מאפרים⁸⁶. משום
הכי במנין הראשון בהר חורב⁸⁷ שהיתה שכינת עולם על ראשם וכל ההנהגה היתה
למעלה מהטבע, היה אפרים קודם, אבל בפקודי דערבות מואב⁸⁸ בכניסתם לארץ
שהיו כמעט בהליכות הטבע כמבואר להלן ובספר במדבר ודברים, משום הכי היה
מנשה קודם⁸⁹. ועיין מה שכתבתי בספר במדבר (ב, כ) בשינוי "ועליו מטה מנשה".
וזה הגיע, משום דבהליכות הטבע מעלת הבכורה מסוגלת הרבה, כמו שכתבתי
לעיל (כז, יט).

והנה היד משמשת את הראש והדעת⁹⁰, והרגל משמשת הליכות הגוף לפי טבעו,
ומשום הכי אמרו חז"ל במליצתם (עירובין ע, ב) 'ברא כרעא דאבוה'⁹¹, פירוש, הרגל
לעיל (כז, יט).

80. פירוש הפסוק ע"פ הפשט הוא: יעקב הוצרך לשכל את ידיו הואיל וידע שבגלל שמנשה הבכור
יוסף מעמידו בימינו. — רשב"ם. ובראב"ע פירש "כי" = 'אע"פ', 'אע"פ שמנשה הבכור, וכן ברד"ק.
ועיין באור החיים פירוש מבריק בפשטותו. 81. כך פירש בחזקוני. 82. מדוע בעמידה העמיד את
מנשה בצד ימין כפי מעמד הבכור, ורק את הידים שיכל (ועיין בחזקוני). 83. במדבר ב, יח "דגל
מחנה אפרים לצבאותם ימה... כל הפקודים למחנה אפרים... ועליו מטה מנשה".... 84. במדבר כ, כח
"בני יוסף למשפחותם מנשה ואפרים. בני מנשה, למכיר משפחת המכירי".... 85. שמשמעו קטן
הנסמך על הגדול, וחנייתו תלוי בדעת מי שגדול ממנו. משא"כ משמעות "ועליו" להיפך, דעת
הגדול על הקטן והוא מנהיגו (לשון רבינו בכמדבר שם). 86. וכ"כ רבינו לעיל י, כא, עיי"ש.
87. במדבר פרק ב'. 88. שבפרשת פינחס. 89. אך בחז"ל כב"ר צוה, איתא: כשם שקדמו כאן כך
קדמו בכל מקום, קדמו בתולדות תחילה... קדמו ביוחסין... קדמו בנחלה... קדמו בדגלים... קדמו
בנשיאים... קדמו בשופטים... קדמו במלכים... קדמו בברכה... משמע מחז"ל שקדימתו היא מוחלטת.
90. שהרי היא קרובה לראש יותר מהרגל. 91. לשון הגמרא שם 'יורש כרעא דאבוה'.

די פלחו אֶבְהָתִי קָ
אֶבְרָהָם וַיִּצְחָק יְיָ דָּ
מְדַאֲיָתְנִי עַד יוֹמָא הַ

טבע אביו, שמהלך
ושכל⁹². משום הכ
מנשה יעמוד לרגלו
ידיו להיות אפרים
ועוד עיין בסמוך פ
הכתוב הטעם "כי⁸⁰
(טו) אשר התהלכו
מליצה זו פירשו
(צו, א): ריש לקיש
והזקנים לפניו, ור'
שהולך והצאן לפ
למ"ד כנשיא —
ולמ"ד כרועה —
הוא צריך להם
דמשמעות "אשר ה
משמעו בשני פני
כבודו בעולם⁹⁶, ו
שבמה שהזקנים ה

92. ודימו זאת לירגלי.
כולו בצדו הימני, "כי
הימני, דבר המסמל או
המדרש: לרועה שהוא
צריכים לכבודו, על דו
בשם ה"'. 97. "ויקו
וראו לדעת כי נשתנו
98. וגם משמעות זו נ
התהלכו אבותי לפניו".
הוא דורך בעקרון זה ע
101. של 'להתהלך לפ
ברורה — כרועה עדרו
בהשגחה פרטית. 06
107. ולא רצה לומר ו
וזקנים', שהיה נכון לג
כנשיא וגם כרועה, ואו
אך לא את המימד של

די פלחו אבתי קדמוהי אברהם ויצחק יי דיו יתי מדיאיתי עד יומא קדין:

אשר התהלכו אבתי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד-

העמק דבר

טבע אביו, שמהלך מעצמו בלי מחשבה ושכל⁹². משום הכי רצה יעקב אשר מנשה יעמוד לרגלו הימנית, ושיכל את ידיו להיות אפרים רק לידו הימנית. ועוד עיין בסמוך פסוק כ'. וזהו שפירש הכתוב הטעם "כי⁸⁰ מנשה הבכור"⁹³.

(טו) אשר התהלכו אבתי לפניו: עומק מליצה זו פירשו חז"ל במדרש רבה (צו,א): ריש לקיש אמר, כנשיא שהולך והזקנים לפניו, ור' יוחנן אמר, כרועה שהולך והצאן לפניו⁹⁴. ומפרשי עוד, למ"ד כנשיא — הוא צריך לזקנים, ולמ"ד כרועה — הצאן צריכים לו ואין הוא צריך להם⁹⁵. הביאור בזה, דמשמעות "אשר התהלכו אבותי לפניו" משמעו בשני פנים, א', שפרסמו את כבודו בעולם⁹⁶, וזהו כנשיא וזקנים, שבמה שהזקנים הולכים לפניו מתגדל

כבוד הנשיא, וכך היה המנהג אז. ועיין ספר במדבר (טז, כה)⁹⁷. ב', שפרנס הקב"ה אותם בהשגחה פרטית כרועה את צאנו⁹⁸. ושתי הכוונות מוכרחות בפשט הכתוב⁹⁹, דמהא שלא כייל עצמו יחד עם האבות אברהם ויצחק אלא אמר על עצמו בפני עצמו "האלהים הרועה אותי וגו'", מוכרח כפירוש הראשון¹⁰⁰, ומשום הכי לא רצה ליטול זה השם¹⁰¹ על עצמו שהוא פרסם את כבודו יתברך, וכבר נענש יעקב על כיוצא בזה¹⁰², כמו שכתבתי לעיל (לג, כ). ומדלא אמר יעקב 'האלהים הרועה' ¹⁰³ אותי ואת אבותי¹⁰⁴ מוכרח¹⁰⁴ שכבר נכלל גם זה הענין של השגחה פרטית¹⁰⁵ במאמר "אשר התהלכו אבותי לפניו"¹⁰⁶, שהיו בזה שני אופני משמעות¹⁰⁷, ואח"כ פרט את עצמו בכוונה שניה לחוד¹⁰⁸.

92. ודימו זאת ל'רגל' = 'כרעא'. 93. שיעור הכתוב — "שיכל את ידיו", אך לא שם את אפרים כולו בצדו הימני, "כי מנשה הבכור" ומפאת בכורתו השאיר למנשה את רגליו וגופו להיות בצדו הימני, דבר המסמל את הליכות הטבע, ופירוש נפלא הוא זה. ועיין בחזקוני. 94. לפנינו לשון המדרש: לרועה שהוא עומד ומביט בצאנו. 95. לשון המדרש: על דעתיה דר' יוחנן (כרועה) אנו צריכים לכבודו, על דעתיה דריש לקיש (כנשיא) הוא צריך לכבודנו. 96. מקביל למושג 'ויקרא בשם ה'". 97. 'ויקם משה וילך אל דתן ואבירם וילכו אחריו זקני ישראל'. (כתב שם רבינו: וראוי לדעת כי נשתנה מנהג הכבוד ממה שהיה בימי האבות שמבואר בספר בראשית להיפך). 98. וגם משמעות זו כלולה ב'התהלכו אבותי', ולא (רק) ב'הרועה אותי'. 99. במילים "אשר התהלכו אבותי לפניו". ע"פ רבינו, מר אמר תדא ומר אמר תדא ולא פליגי. ועיין במלבי"ם שגם הוא דורך בעקרון זה של 'מר אמר תדא' וכו', אך בכיוון אחר. 100. כנשיא שהולך והזקנים לפניו. 101. של 'להתהלך לפניו'. 102. כשנטל לעצמו שם ("ישראל") לפני הזמן. 103. המשמעות ברורה — כרועה עדרו. 104. כפירוש השני של 'כרועה עדרו'. 105. פרנסת הקב"ה את האבות בהשגחה פרטית. 106. ולכן לא היה צורך להזכיר זאת פעם נוספת במשפט "האלהים הרועה". 107. ולא רצה לומר רק 'האלהים הרועה אותי ואת אבותי' כי בזה יחסיר את הענין של 'כנשיא וזקנים', שהיה נכון לגבי אבותיו. 108. כלומר, על אבותיו הזכיר "אשר התהלכו" שמשמעותו גם כנשיא וגם כרועה, ואח"כ הוסיף על עצמו רק את המימד של 'כרועה' — "האלהים הרועה אותי", אך לא את המימד של 'כנשיא' כי לא רצה להתגדל בזה.

לְאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׁם אֶת־אֶפְרַיִם לְפָנָי מְנַשֶּׁה:

יִשְׂרָאֵל לְמִימְרֵי יִשְׁוִינָה יְיָ כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וְשׁוֹי יֵת אֶפְרַיִם קִדְם מְנַשֶּׁה:

כא ואמר ישראל ליִוִּסְף אָנָּה מְאִית וַיְהִי מִימְרָא בְּסַעְדְּכֹן וַיְתִיב יְיָ לְאַרְעָא דְאֶבְרָהָם כִּבּוּן יִהְיֶינָה לְךָ חוֹלֵק חֵד עַל אַחִיךָ דִּי נְסִיבִית מִ דְאֶמֹרְדָא בְּצִלוֹתֵי וּבְכַעֲמֵי

רש"י

בזרכתם, ויאמר איש לנו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה: וישם את אפרים. בזרכתו לפני מנשה, להקדימו גדלים ונחונות הנשאים:

העמק דבר

דמשמעו כלל האומה, אבל "ישראל" — אם יהיה עסוק בהיות העולם יהיה משמעו אנשי המעלה¹⁵³ מי שראוי להיות מכונה בשם "ישראל" הוא ראוי לברך. **דכאפרים וכמנשה:** באמת היו עוד זרע ברוכי ה' בנכדי יעקב, כמו פרץ וזרח ועוד הרבה, אבל אפרים ומנשה היו כל אחד גדולתו משונה מחבירו, אפרים היה גדול בתורה ודבק לאלהיו, ומנשה בהליכות עולם ועוסק בצרכי ישראל, כמו שכתבתי לעיל פסוק י"ד.

→

←

←

(הרחב דבר — והנה בתרגום יונתן איתא על זה המקרא שבשעת מילה מברכין ככה¹⁵⁴. והענין, שירוע שאינו ראוי לברך את האדם אלא מעין ברכתיו שברכו ה' עד כה, לעשיר בעשרו ולחכם בחכמתו, וכמו שכתבתי בספר דברים (טז, יז)¹⁵⁵, וא"כ אין ראוי לברך למי שאינו עוסק בתורה שיהיה כאפרים, וכן למי שהוא אינו עוסק בהיות העולם שיהיה כמנשה. אבל בשעת מילה דלא נודע עדיין את הדרך אשר הילד ילך בה, אז "יברך ישראל ישימך אלהים כאפרים" — אם יהא עוסק בתורה יצליח כמוהו, "וכמנשה"

כתב: "בך יברך ישראל" — כל בני ישראל. ¹⁵³ כשיטת רבינו במקומות רבים בחומש זה (עיין לעיל לה"ג, לז"ז, מו"א ועוד). ¹⁵⁴ זה לשונו: ובריכינון כיומא ההוא למימר, בך יוסף ברי יברכון בית ישראל ית ינוקא כיומא דמהולתא למימר... ¹⁵⁵ עה"פ "איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך". ¹⁵⁶ בברכתו (רש"י). אבל הרבינו בחיי פירש ששם אותו ממש! ¹⁵⁷ משיכול ידיו של יעקב לעיל פסוק י"ד (ועי"ש בדברי רבינו). ¹⁵⁸ כפי שמביא רש"י בפסוקנו. ¹⁵⁹ במדבר פרק ז' פסוק מ"ח. ¹⁶⁰ דברים לג"ח "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך", וברש"י שם. ¹⁶¹ לשון רש"י דברים שם: לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר ע"י זבולון היתה. ¹⁶² משנה ראשונה דובחים: שמעון אחי עזריה אומר, שחטן לשם גבוה מהן כשרין וכי. מדוע הודגש שהתנא הזה שמעון הוא אחי עזריה, אלא הואיל ועזריה פרנסו, כדאיתא ברש"י סוטה כא, א.

כא ואמר ישראל ליִוִּסְף אָנָּה מְאִית וַיְהִי מִימְרָא בְּסַעְדְּכֹן וַיְתִיב יְיָ לְאַרְעָא דְאֶבְרָהָם כִּבּוּן יִהְיֶינָה לְךָ חוֹלֵק חֵד עַל אַחִיךָ דִּי נְסִיבִית מִ דְאֶמֹרְדָא בְּצִלוֹתֵי וּבְכַעֲמֵי

(כב) ואני נתתי לך. ואיו, זו שכם, שנאמר ולא על אחיך. שכם ממט, שמעון ולוי את אנשי שכם, אחר שכם אחד, הוא הנצו דומים צמקרא, כי תשיתמו דרך ילחו שכמה (הושע) האמורי. מיד עשו, שט

העוסק בתורה, כדאיתא (פסחים נגב), שזוכה ו משא"כ מנשה ואפרים ו הדין לדור דור.

(כא) ויאמר ישראל: להנות את יוסף בנחלת (כב) שכם אחד: הוא שנטל חלקו בעבר הירדן כמו שכתבתי בספר דו לזה¹⁶⁶, אכן הגיע לזו ה בהרבי ובקשתי: לפי ה

163. ז"ל הגמרא: דאמר ר מעלה, שנאמר "כי בצל הז זיקה ותלות ביניהם. וכן כו שכם שניתנה נחלה ליוסף. ובני דאובן, וכתב שם שמו בני מכיר בן מגשה גלעדה וישב בה". 168. א"כ ע (בזכות) מידי האמורי-בתו וקשתי". וכך איתא ברמב" ד, כג. 169. רבינו נוטה

כא ויאמר ישראל אליוסף הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל-ארץ אבותיכם: כב ואני נתתי לך שכם אחד על-אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי: פ רביעי

כא ויאמר ישראל ליוסף הא אנא מאית ויחי מימרא דיי בסעדכון ויחיב יתכון לארעא דאבהתכון: כב ויאנא יתבית לך חולק חד יתיר על אחיך די גסיבית מימרא דאמוראה בצלותי ובקעותי:

רש"י

(כב) ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להמסוק נקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה, ואיוו, זו שכם, שנאמר ואת עממות יוסף אשר העלו בני ישראל ממזרים קברו נשכס: שכם אחד על אחיך. שכם ממש, היא חסה לך חלק אחד יתירה על אחיך: בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אחי שכם, נחכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם, וקבר יעקב כלי מלחמה כנגדן. דבר אחר שכם אחד, הוא הנכורה, שיטלו בניו שני חלקים, ושכם לשון חלק הוא, כמרגומו, והרבה יש לו דומים נמקרא, כי תשימתו שכם (מהללס כה, יג), תשיט שונאי לפני לחלקים, אחלקה שכם (שס ס, ס), דרך ירמחו שמה (הושע ג, ט). איש חלקו, לעבדו שכם אחד (נפיה ג, ט): אשר לקחתי מיד האמורי. מיד עשו, שעושה מעשה אמורי. דבר אחר, שהיה לו אצו צאמרי פיו: בחרבי

העמק דבר

העוסק בתורה, כדאיתא בפרק מקום שנהגו (פסחים נגב), שזוכה ויושב בישיבה¹⁶³, משא"כ מנשה ואפרים שלא היה כן¹⁶⁴, וכך הדין לדור דור. (כא) ויאמר ישראל: עוד ענין מחודש, להנות את יוסף בנחלת ארץ ישראל. (כב) שכם אחד: הוא חצי שבט מנשה שנטל חלקו בעבר הירדן¹⁶⁵ בשפע רב מאד, כמו שכתבתי בספר דברים (ג, טז) הסיבה לזה¹⁶⁶, אכן הגיע לזו הסיבה מתנת יעקב. בחרבי ובקשתי: לפי הפשט כמשמעו הוא,

163. ז"ל הגמרא: דאמר ר' יוחנן, כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר "כי בצל החכמה בצל הכסף" (קהלת ז, כב). 164. אלא כל אחד בהצטיינות שלו, ללא זיקה ותלות ביניהם. וכן כתב רבינו להלן מט, יג, עיי"ש. 165. לא כרש"י הסובר שמדובר על העיר שכם שניתנה נחלה ליוסף. 166. מדוע משה רבינו נתן להם, וגם לא דרש מהם את תנאי בני גר ובני ראובן, וכתב שם משה רצה שיהיו שם הואיל והיו גדולי תורה. 167. במדבר לב, לט: "וילכו בני מכיר בן מנשה גלעדה וילכדוהו ויורש את האמורי אשר בה, ויתן משה את הגלעד למכיר בן מנשה וישב בה". 168. א"כ שיעור הכתוב 'ואני נתתי לך חלק אחד נוסף על אחיך, שיילקח (בזכותי) מידי האמורי בחרב ובקשתי, והואיל וזה הושג בזכותי, ייחשבו החרבות והקשתות כ"בחרבי וקשתי". וכך איתא ברמב"ן (פסוק ט"ו) שבפסוקנו משמש עבר במקום עתיד, וכן בראב"ע לעיל ד, כג. 169. רבינו נוטה מדעת הרמב"ן במקום, הסובר שהפסוק מוסב על כיבוש כל א"י כולה

אם ראונו כי לו פיוע גיכ
מלאכתו ממע עיב שפיר
שאמר ואני נחתי לך שכס
אחיך עולם ליט רומז על
עליך אשר גם אחת חלק ל
לפשות מלאכתו הוא מלאכתו
ואחת בכלל הליט מלאכות
לפשות נרכיו איב מגיע לך
ועי הסירושם בקנה אחד עו

אני לך שכס אחד על ל
שמיץ ואחד הוא רזא
לו אשר יוסף הוא גדול דין
אחיד ללול ראש החדר ופאו
משאית האחים אם צנחתי יחו
מקבל ועייל אמר על אחיך צנ
חשו אשר לקחתי מיד האב
שפשה מעשה אמרי רומז על
יעקב לגד אמונת האחדות ה
אי בחד האלף הוא אלף ק
דשליט ייעקב סתנדר על
כי עלה השחר היינו הגיע ז
בשנה שמו על שם ישראל ו
אמר שלקה זאת מיד אמרי
עשו וכן אי במגיט וציה עש
יטי עיי קי

אני ואני נחתי לך שכס ל
של עם טווי ציה טה
בס ליע אוחוזה אמנם בה
יסוד שהוא רזא דאלף כגיל
כי נכנס האי בחוך טווי עדי
כי ליון הוא יסוד יוסף כנו
בוחן כמיש אבין די סתג
הארבעט מלואים יטי לך
אחיך על אחיך כי אחיך עו
משליט לפוסוף עור אחד נ
מלכות סרמו צחיצת שבי
עידוע

אני כי כחוב בן פורה י
עיד המדרש בכללן א
נפשות רק יוסף הוא צחיו ו
לל סעוין עיב סגס שאין
אמנם עש סכולל נחשב לשכני
שחוסבן חסבנות עסיב וטווי

נוחנין משפט הקדומה והכבוד אל החורס קודם לחופס
הנקראת הפרכס עדיכ ראה חיים עם אשה ולזה
אמרו חז"ל לא נחרבס ירושלים אלא על שלא ברכו
בחורס חזילה היינו שטעס העיקר מהעשירות ולא
מהחורס וצאמח לא כן הדבר רק כמו שאמר יעקב
כי אפרים הוא הראשית והפרכס הוא טפל לזה:

בפי והי אלוסם עמכם והסיב אחכם כו' ואני
נחתי לך שכס אחד כו' כאשר בארנו במיץ
אשר שכס אחד רומז על שיק שאמר לי לא נחח בן
זוג ועי מלוח טונג שבה מבטלון כל כדיוני וממשיבין
חסדים וממחיקין עם אלסיים כי אלסיים הם אחוון
סלימ יא כדוע מס' ויח סו הליט עולם במספר
עניג שביח חסו וטי אלסיים עמכם שטי מלוח שיק
תמחיקו עם אלסיים והיינו עיי שכים אחיד שנתחי
לכם שהוא שיק כגיל:

אני נחתי לך שכס אחד על אחיך כו' יש לרמוז
כי אמרו חז"ל מילס כדחה עליי ייג
בריתוח וידוע אשר עיי מלוח מילס נחלה סי חסדים
העולם שכים סי פי חסיד עיב שכים אחיד רומז על
בחי לריק יסוד עולם דרגא דיוסף דנער ברית חסו
אשר לקחתי מיד האמורי כי דרשו חז"ל שש אכני על
אמרחן כמולא שלל רב זכו מילס יפרשי זיל אמירס
יחידס מכל האמירות וחסו מיד האמרי כטיא סידוע
רומז על האמירס סיחידס וחביבם מהכל שרומז על
מלוח מילס כגיל ונדוע אשר עיי מילס נמחקין ספיר
דוים עיי אוח אי וטיב ממריח נתן עולה על סמילס
עיון בלקי' ולאשר יש ב"ס ס"ד הנובעים מן בידיס
עשר אלבעות עיב הוא בים סיר הנמחקין עיי אי
וכוא ב"ס אס"ר העולם שליל ריב עיב דרשו חז"ל
כמולא שלל ריב על מילס וכו' הרמז שכס אחד
רומז על אוח אי שהוא אחד לקמחיק בים פ"ר ומעשה
ב"ס אס"ר ועולם במספרו הנו חביבוח לך שכים
אחיד עיל אחיך:

אני ואני נחתי לך שכס אחד על אחיך ופרשי
זיל שהוא הכבוד ויש לרמוז עור לפי מאמרם
זיל במס' שבה ליע מלאכות בשבה נגד ליע פטמים
מלאכתו קנאמר בחורה ושאל רי יוסף ויבא הביחה
לעשות מלאכתו אם הוא בכלל או ככאי מיד לעשות
נרכיו נכנס רק שראה דיוקנו על אביו עיש, והנס
מה שניטל הכבוד מראובן הוא מחמה פחו כמים
וניחנס ליוסף שומר סברוח ויז הוא אם נאמר לעשות
מלאכתו ממס. אבל אם נאמר לעשות נרכיו רק שסי
לו עור עיי לורס אביו איב מה רכוחי דיוסף אולי
אם

סוחר ככדה מצחי' סדעה וכתרחבות השכל אשר עם
חלילה וכל להחלוח איחס נדוד גיאות ופני להפאר
לפני אנשים בעשיית מלוחו וחסו כך יברך ישראל
לאמור ישוך אלבים כלפדים וכמשה וישם אח אפרים
לפני מנשה רומז שטיק הוא בחי אפרים שהוא
טוב שזכו לפני מנשה בחי שכל וכתרחבות הדעה
חסו שכי החי כך יברך ציומא דמכולחא כי ממלוס
זו של יומא דמכולחא מוכרה זאח שטיק הוא עווס
ונמיכה רוח ולשמור עלמו שלא יבוא חלילה לדי שמן
גיאות חסו נרמו בשמו של ראונין גיכ שנקרא כך כי
ראה די בעניי שהוא בחי עני ברעה שפלות ונמיכות
רוח כשאחזיל שיטב כל ימיו בשקו וכתעניתו וחסו
ראובן בכרי אחס כחי וראשיה חוני שזו סבחי של
טוב ושפלות רוח הוא ראשיה לכל קיום סמלוח יתר
שאה ויחר עו שהוא נבחר מחורה ותפלה וחסו יתר
שאה שיש לו יחרון על הספלה שהוא צהתלסבות
ובכתרחבות הדעה ויחר עו שרומז על החורס ע"ד די
עו לעמו יחן לטווח שפל ואין בעניי עלמו כגיל:

74

אני כך יברך ישראל כי וישם אח אפרים לפני
מנשה נראה לרמוז אשר אפרים ומנשה רומזים
על בחי יששכר וזולין כי סמס סי שוחפים בדבר
כי זבולין עסק בפרקמטיא וכו' מחומכי אורייתא
ויששכר עסק בחורס חמיד כמו כן מנשה נקרא על
עם כי נשני אלבים אח כל עמלו וטיב מנשה עולם
פרכסיס רומז על העשיר שאין לו עמל וגיטע ויש לו
הרחבה ואפרים נקרא עיש כי ספרני בארץ עניי רומז
על סתלמדי חכמים לומדי חורס מהוך דוחק. וישן
כי יוסף סבר ברעהו כי העשיר הוא העיקר כמו
שאחזיל אם אין קמח אין חורה עיב ראה שוברך
מנשה בימינו כי הוא הכבוד והראשיה אמנם יעקב
שכל אח ידיו כי בחיב ארץ ימים בימינס ובשמאלס
עושר וכבוד ואמרו חז"ל כיש דבימינס גם עושר
וכבוד עיב כךך אח מנשה בשמאלו שהוא עושר
ואפרים שהמס סחי' בירך בימינו ומכשי' בעשירות
והסו שרמו יוסף באמרו יסוס יימינך עול יראשו ריח
עשיר ויעקב שכל אח ידיו ואיח אהבמוטין לדיי סיינו
שאח ברעהו כי סחכמות החורס הוא סטיקר והראשיה
ועיב אמר גם הוא יגדל סיכיי' לו עושר וגדולה אולם
אחיו סקטן יגדל ממנו שיזכס לשחי סלחנות. חסו
וישם אח אפרים לפני מנשה היינו אף כי המס
חומכי אורייתא עכ"ז אפרים הוא סחי' קודם לו חסו
שאמר כך יברך ישראל ואיחא בחרגוס יונחן כך יברך
ישראל ציומא דמכולחא היינו כי אז אומרים כשם
שנכנס לברית כן יכנס לחורה ולחופס כרי דגס עם

האלון מארז'י מאיר הורוויץ זצ"ל
אדל'ק דז.ק.וב

דברי יוחי יחזקאל לה

ע"ה. והנה אמחו"ל (כ"ר פמ"ז). דהאבות
 ה' המרכבה ומבואר במדרש (רבה במדבר
 פ"ה). וברש"י (חולין צא, ב). ד"ה בדיוקנו
 של מעלה. דצורתו של יעקב חקוקה
 בכסא הכבוד. ולזאת התפלל יעקב אשר
 בסודם על דבר קרת אל תבא נפשי היינו
 שח"ו לא יגיע הפגם למעלה למעלה עד
 השורש שהוא צורתו של יעקב אבינו
 ע"ה חקוק' בכסא הכבוד. וכן בקהלם אל
 תחד כבודי שלא יתיחד כבודי שהוא
 שורשו בקדושה במחלוקת. ולכן ע"י
 תפלתו של יעקב אבינו ע"ה בני קרת
 לא מתו ומיוצאי חלציהם היו משוררים
 בבהמ"ק. ומצינו ג"כ בכל דבר הנפגם
 כשמקריבין אותו לשורש שלו ונתיחד שם
 עמו אזי נטהר ונתקן וחוזר לקדמותו.
 דוגמא לזה שנינו במשנה (ביצה יז, ב)
 שמשיקין את המים (שנטמאו) בכלי אבן
 לטהרן (במקוה) וכן הוא ג"כ בעבודת
 ה' ית"ש. דע"י שנתיחדו המדות ונתקרב
 הכל להשורש ושם למעלה אין שטן ואין
 פגע רע ח"ו אז ניתקן הכל כמובן. ולכן
 כשבקש יעקב לברך את בני יוסף ונסתלקה
 ממנו שכינה מפני שראה שעתיד לצאת
 ירבעם ואחאב מאפרים ויהוא ובניו
 ממנשה. אמר ליוסף קחם נא אלי. היינו
 שיעלה אותן ויחדם עם השורש שלהם
 שהוא יעקב אבינו ע"ה שהוא המרכבה
 ועי"כ אוכל להשרות עליהם הברכה:

ועי"כ אוכל להשרות עליהם הברכה:
 ועי"כ יוסף את שניהם את אפרים בימינו
 משמאל ישראל ואת מנשה בשמאלו
 מימין ישראל וישלח ישראל את ימינו
 וישת על ראש אפרים ואת שמאלו על

ח
 ת
 ה
 ג'
 ש
 לי
 ית
 ה
 י
 רי
 גמ
 זה
 י
 שר
 ים
 ס:
 ק"
 מי
 מר
 דם
 בא
 י"ל
 זוא
 שה
 חד
 בן
 נר.
 אף
 תיו
 קור
 זקן

באון מוג'ר יחזקאל שרעא ה'גורטלא א' 33
 אג"ז קק"ק ש'נאווא

לזאת המדרגה תכף לתקן מקודם מה שעוות ולתקן כל מה שחטא. אבל לזו המדרגה שירבה תכף בתורה ומצות ויכול בנקל לבא לזה. על כן זאת המעלה אעפ"י שהוא קטן במעלה יגדל ממנו ויהיה מלא הגוים כי עי"ז יתרבו הבעלי תשובה. ועוד כי מי שלא תקן עוד כשעומד א"ע להתפלל לכו נשבר בקרבנו. ולב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה: **L**

וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם (מחז. כט). פרש"י והלא יש מהם שלא ברך אותם אלא קנטרן. אלא כך פירושו וזאת אשר דבר להם אביהם מה

שאמר בענין. יכול שלא ברך לראובן ושמעון ולוי ת"ל ויברך אותם כולם במשמע. ויש לרמוז זאת בהפסוק. וזאת אשר דבר להם אביהם. היינו אותם שדיבר להם קשות כי דבור הוא לשון קשה כדכתיב (בראשית מב, ל) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות כמאז"ל (מכות יא, א) ויברך אותם. ג"כ ברך אותם. איש כברכתו ברך אותם. אלא איש כברכתו השייך לו ברך אותם:

הפטרה ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר אנכי הולך בדרך כל הארץ וחזקת והיית לאיש (מלכים

דברי יחזקאל החדש

ויעשו בניו לו כן כאשר צום (ה. יג). פירש אאזמור"ר הצה"ק מרן רשכבה"ג משינאווא זצ"ל"ה עה"פ פ' ויחי (וי"ב) ויעשו בניו לו כאשר צום, דאם עושים איזה דבר ומסופקים אם הוא דבר טוב או לא דהיינו אם היה אותה מעשה לש"ש או משום יוהרא ופניות שהוא מצד היצר, יש לעשות הבחנה על זה כך, שנראה מה שנצמח ממעשה זו. אם נצמח מזה מצוה הרי רא"י על המעשה שקרמה שהיה ג"כ מעשה טוב דהא הובטחנו מחכמי המשנה שמצוה גוררת מצוה, ואם ח"ו נצמח ממעשה זו עבירה הרי רא"י שאותה המעשה היה ג"כ עבירה ופעולת העבירה לגרור אחרי"י עוד עבירה. והנה עובדא שדחפו האנשים זה את זה בשבת וככו נר שהיה עומד על השולחן, ואמר מזה רא"י שהדחיפה היה שלא לש"ש שהרי יצא ממנו עבירה. וזה פירוש הכתוב ויעשו בניו לו, וזהו בדרך שאלה, דהיינו מהיכן נדע שמעשה בניו הוא "לו" להשי"ת, ומתרץ הכתוב "כן כאשר צום", כלומר אם יצא מזה דבר מצוה "כאשר צום" השי"ת אז יש רא"י למפרע על מעשה הקודמת שהיה ג"כ לנחת רוח להשי"ת. — ע"כ תוכן דברי מרן אאזמור"ר משינאווא זצ"ל"ה ששמעתי מפי הרב הצדיק החר"ף ובקי בחר"ת וי"ש מו"ה ברוך אברהם זצ"ל ביג"ד ששמע מפי הרב הגאון העצום המפורסם רבנו שמואל ענגיל זצ"ל"ה האבד"ק ראדמישלא מנ"כ בקאשוי. (דברי שלום, להרה"ק מסטראפקוב זע"א ענינים ושיחות)

בספר "לעטר פתורא" (דף מז) מביא מכתבי אביו האדמו"ר מצעשינוב זצ"ל. כי הסיפור הנ"ל היה בעת החתונה של הרה"ק מצעשינוב (בעל דברי שמוחה) בבעלו. ואמר הרה"ק מהר"י אבי הכלה תורה, ודחקו עצמם החסידים עד שנכבה הנר. כשסיים באמירת התורה, אמר אליו זקניי אבי החתן משינאווא מחותן! עתה אני אגיד תורה ואמר התורה הנ"ל אז פנה הרה"ק מבעלו לקהל האם אתה שומעים מה שאמר המחותן? הסיפור והממירה הנ"ל של רבה"ק מובא גם כפי "דברי תורה" ח"ט סי' מ"ב מבעל מנחת

א"י פ"ב א. ב. לכאורה ה יתר דלאמר למי. וי"ל ע"י הקדוש ע"פ מי גבר יחיה והנה אמרו חז"ל (ברכות ו ואם לאו יזכיר לו יום פ"י גבר יחיה מי יזכי שהצדיקים נקראים במיתו (פרקי ית, ב) ולא יראה ו

ואלה שמות בני ישראל (א. א). הנה הר"ת משינאווא ה"באים מ"צרים וסופי תיבות תהלי"ם. כי ו ר"ל ובפרט בימי השובב ואמר משמו של הרב פהר"י ממשערנאבל זלה להחענות בעש"ק ובשנ תהלים וטוב לתיקון

והאמרן איש מצרי הצ

אלעזר מוסיף שם: ויעשו עשו "כן" בצדק וכראוי וכ ויעשו בניו לו כן כאשר צ יחזקאל משינאווא זצ"ל"ה מראדמישלא ששמע היעקב אע"ה כשצוה לבניו ה"י, שיקברו אותו בפועל לנו. התורה"ק ויעשו לו בניו הראויות שהתורה"ק מעידה

אמר מרן רבי יחזקאל מש שלא תבא, היא כעין

ימינו עם שמאל יעקב, ואמנם מנשה שהוא הזכור
 שם לימין יעקב שהוא יותר חסד משל יוסף כידוע,
 (כי ימין יוסף הוא צבתי שוק ימין וימין יעקב הוא
 צחי זרוע ימין ולכן שם אותם יוסף בין צרכיו, והמשיך
 עליהם מידי אביר יעקב, ומתחת זרועות עולם והמ"י).
 והנה ידוע כי הכוזב אומות והורגם הוא ג"כ צבתי
 דין וצאת היתה ג"כ מדתו של דכ"ה שכי אדמוני
 ונאמר לו דמים לרוב שפכת וגוי לא חבנה בית לשמי
 [דכ"ה כ"ב], וגם עוסקי תורה הלא כה דברי כאש
 וצגשם שהיא נקראת אמת שאין עושין צה לפנים
 משורת הדין [כע"ז ד:]. ועתה נבוא אל המכוון
 בעזה"י כי ראה יעקב כי עתיד יהושע בן נון ללאת
 מאפרים שעתיד לכבוש ל"ה מלכים ולהרוג נפשות
 הרבה וגם הוא ילמד תורה לישראל, נמלא הרי הוא כפול
 ומכופל במדה"ד ע"כ טוב לו להמשיך מדת החסד בכל
 מה דאפשר, ע"כ טוב שיעמוד על ימין צרכו של יוסף
 וגם יושב עליו ימין ישראל, משא"כ מנשה שי"ה ממנו
 גדעון, ובקושי הושיע את ישראל צימון, ועשה קאת
 הריגה בשוגגיו, ועוב שיומשך לו ממדה"ד כדי שיכול
 להרוג בשוגגיו כי ה"י לריך לזה דדורו שהיו ישראל
 בדיועה תחתונה ר"ל, לכן המשיך עליו השמאל משני
 החדדים, ומעתה כל הפסוקים מצוהרים לפניה.

[תקס"ג]

האלהים אשר התבלו אצותי לפניו וגוי, פי שצרך
 אותם שיהיו כמותו שאעפ"י שהי לו זכות
 אצות אפי"ה אל בהרים לא חל [כסנדרין פ"א]
 והי מתפרנס בזכות עלמו, והיינו הרועה אותי מעודי
 אעפ"י שפי הפשע הוא מעורו עד היום הזה מ"מ
 יש בו גם כוונה אחרת שזו מעודו של עלמו ולא משל
 אצותיו, ואמר עוד המלאך הגאל אותי מכל רע, רמז
 בזה למשחחז"ל [תענית כ"ה:] שמואל הקטן גזר
 תענית וכו' והיינו כי טוב לדיק כי יראה שהקב"ה
 מתאוה לתפלתו והוא ית' שולח לו נרות כדי שתפלה
 וישמע במרום קולו, וזהו הגאל אותי מכל רע דייקא
 שלא גאלני עד היותי צרע. ועד"ז פירשנו פסוק
 [תהלים ס"ו] אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתו,
 פי אעפ"י שחסדו שהוא עושה הוא מאתו כי אני
 ניזון בזכות עלמי ואפשר שגם כל העולם ניזון בשבילי,
 מ"מ לא הסיר תפלתי ממני שלא נתן לי בלא תפלה כי
 התאוה לי.

דע"ז פי מ"ש שבעים לפרעה לגור בארץ מצו
 כי אין מרעה ללאן אשר לעבדיך ועתה ישבו
 נח עבדיך בארץ גשן, והוא ע"ד שכתבנו צחי מס' גטין
 ס"פ הניחוקן כי הדיק אינו לריך לדחוג על עלמו
 כי הוא תלוי צמי שאמר והי העולם רק על מאכל
 בהמתו לריך להשיגה שלא יחסר ל"ה כי ה"ה תלוי בו,
 אמנם מי שאינו באותה מדרגה לריך להקדים פרנסת

רה"ק ולא יכול לראות עוד הנערים בגשמיותם וק"ל.
 [תקצ"ז].

ראה פניך לא פיללתי והנה הראה אותי חלקים
 גם את זרעך, י"ש לפרש הפרשה עפ"י מ"ש
 מורי בהפלאה כל אלה שבטו ישראל, כי האצות
 גמטרי' חלק, [לשון פניו: אצותם יחזק ישראל וגי
 כוללים שהם כלולים זה צה עולה חלק והוא מורה
 על האחדות שבניהם בלי שום פירוד] והאממות
 פחותות קאת וגמטרי' חלק ועוד פ"ו יותר כמו כ"ל
 חל"ה ע"ש, והנה יעקב צעת סלוקו ה"י עיניו רוחניות
 ולא יכול להביט גשם, אך יוסף הדיק ראה חל צניו
 לא יכול לראות, עד אחר שהזכיר משה עלי רחל מהזכרת
 שם רחל נהגשם קאת וראה הצנים ושאל מי אלה,
 כמו כ"ל חל"ה שהצין שהצנים המה רק כמו האממות
 ואינם ראויים להתבדך בזיקרא בהם שמי ושם אצותי
 אצרהם ויחזק, והשיב יוסף אין הפחיתות צמטשיהם
 חלה בני ממש הם בכל דרכיהם, אך אשר נתן לי
 חלבי"ם בזה דייקא המקום גורם שגולדו בארץ מזרים
 מקום מדה"ד חלבי"ם שמשם ה"י פ"ו שנים קושי
 שיעבוד [כילק"ש ר"פ שמות] והיינו אשר נתן לי
 חלבי"ם בזה, ואמר יעקב קחם נח חלי פי התפלל
 עליהם שיבואו למדרגתי ואצרכם בשם חלקי אצותי,
 והיינו קחם נח חלי, וכן עשה יוסף כפירש"י ומייתי
 פסוק ואנכי תרגלתי לאפרים וגוי, והיינו ויגש אותם
 חליו עד שראה יעקב אותם צעני רוחניותו, והיינו
 דאמר ראה פניך לא פללתי שתהיה אתה לדיק שאוכל
 לראות היום פניך, ועתה הראה אותי חלבי"ם גם את
 זרעך על ירך שעי תפילתך נזככו ונסתלקה מדה"ד
 מהם, והיינו הראה חלבי"ם אותי גם את זרעך.
 [תקי"ג]

74

ויקח יוסף את שניהם את אפרים צימיו משמאל
 ישראל וגוי, ויל"ד לאיזה לורך האריך כל
 כך צימיו משמאל ישראל וכו' די שיאמר את אפרים
 בשמאל ישראל ואת מנשה מימיו, חו יל"ד מה שהיב
 יעקב אולם אחיו הקטן יגדל ממנו, מה לו בזה צמה
 שרואה בנבואתו שעתיד יהושע ללאת מן הקטן, מה
 לו בכך מ"מ ראוי לכבד הזכור ולצרך אותו צימין,
 ועוד אפשר שמפני שאין הגדול מתבדך כל כך בצנים
 גדולי ישראל, לכן לריך יותר לצרכתו של יעקב והי
 לו לצרכו צימין, גם כפל ענין אחיו הקטן יגדל ממנו
 וזרעו והי מלא הגויס, ורש"י פי יהושע עתיד ללמד
 תורה לישראל ועתיד להנחיל את הארץ, גם תוארים
 האלו לריכים טעם. ונל"ד בשידוע דלריכי' חו
 לראות לערב המדות מצלי למנקע חדה בלחודיי חלה
 לערב דין צרחמים ורחמי' דין, להזכיר מדת לילה
 ציוס, ולכן נהכוון יוסף לתת אפרים הקטן שהוא
 בשמאלו של ישראל שם אותו צימין עלמו שיהי מעורב

דמהולתא, כי כתב הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פמ"ט) שטעם מלות מילה היא כדי למטע ולהחליט בה התארה. ולכן ציומא דמהולתא ראוי ונכון לברך את החינוך שיזכה לשמור צריחו בכל ימי חייו, ושימך אלהים כאפרים וכמנשה, שהם נתצרכו מיעקב אבינו בצרכה זו להשמר מכל רע.

ובזה יתבארו הכתובים בסוף הפרשה, דהנה כאשר נסתלק יעקב אבינו השחוקקו שצעי יב שישאר בקרבם כח קדושתו של יעקב אביהם, למטען יוכלו לעמוד בקדושתם בארץ מזרים, אמנם מצוהר צישמח משה (פ' בשלח) שכוחו של יעקב אבינו נמשך לצניו אחריו, בתנאי שיביו באגודה אחת בשלום ובאחדות, עיי"ש שהאריך. ולכן נחיראו ואמרו לו ישעמנו יוסף, ויהיה פירוד ציניהם ויאבד מהם כוחו של יעקב אביהם, ועל ידי זה יוכלו כוחות הטומאה להתגבר עליהם. וזה שאמר המדרש, והשב זה יוסף ישיב זה עשו, היינו על ידי שיגרום יוסף פירוד ציניהם יפלו ממדריגת קדושתם, ואז יש מקום לחשוש שיאחו מכלל זרע יעקב להחשב חלילה מזרעו של עשו ועמלק. ומטעם זה נחיראו גם כן מחוסר הכלכלה, שהרי הפוגם ציודי הקדושה מחסרים לו מפרנסתו כאמור. ולזה וינחם אותם יוסף וידבר על לבם כי לא תהיה ציניו פרידה, ועל ידי שנהיה באחדות נזכה תמיד לכה קדושתו של יעקב אבינו, וזה שאמר אנכי אלכלל אתכם ואת עפכם, כי צהיות שתשארו תמיד בקדושתכם, לא יחסר לכם מפרנסתכם כלום.

*

7 ה או יאמר צביאור התרגום יונתן, כך יצרכון בית ישראל ית יוקא ציומא דמהולתא ושימך אלהים כאפרים וכמנשה.

וי"ל על פי מה שכתב מרן החתם סופר בפרשתו (עמוד רלה) לצאר מה היתה

ותמימים גם צהאמונה הרופה, להיות מקושר ציעקב אבינו ולא להחשב חלילה מזרעו של עשו ועמלק, וכדאיתא צוה"ק (שמות דף ד.) צני ישראל עאלו וצני ישראל נפקו. ולכן ימים אלו מסוגלים לתשובה, נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה', כי על ידי פגם היסוד נגרם חם ושלום לרות רבות ורעות לכל ישראל, ומוסיף כח בסטרה אחרת חלילה, וצכן יזהר כל אחד לצל יניח ימים אלו צריקתא, אלה יפשפש צמעטיו ויטהר נפשו רוחו ונשמחו מכל סיג ופגם, וימלא ימים אלו צתורה ותפילה ודקה, ויעשה צעדו גדלים וסייגים צשמירת העינים והמחשבות, והשי"ת יעזרנו על דבר צבוד שמו שזכה להתחזק בקדושתו העליונה.

וכתב אבא מארי זללה"ה צעני חיים צפרשתן, לפרש אמרת יעקב אבינו, האלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה המלאך הגואל אותי מכל רע יצרך את הנערים, על פי מה שכתב צישמח משה (פ' מקץ) שהפוגם באות צרית קודש מחסרים לו מפרנסתו. וזה שאמר האלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה, ר"ל כי ערפו וחקו ניתן לו חמיד, והטעם מפני שלא גרם רעה לעצמו מעודו ולא ראה קרי מימיו, ולזה אמר המלאך הגואל אותי מכל ר"ע, היינו חטא הידוע הנקרא רע כדכתיב (צראשית לח ז) ויהי ער רע צעיני ה', הוא יצרך את הנערים שיביו גם הם נשמרים מכל רע, עכדה"ק.

ואני אבא אחריו ואמלא דצריו הקדושים, לפרש סיום צרכתו של יעקב אבינו, ויקרא צהם שמי ושם אצותי, כי לדרכינו נתצאר שהפוגם בקדושת היסוד נופל מאמונתו, ואינו נחשב צין זרעו של יעקב אלא מזרע עמלק, ולזה אמר ויקרא צהם שמי, שעל ידי שיביו נשמרים מכל רע ולא יכשלו צחטא זה, על ידי כך יקרא צהם שמי שיביו מתיחסים אחריו. וזהו כוונת התרגום יונתן, כך יצרכון ישראל ית יוקא ציומא

ו עוד יש לפרש דברי התרגום יונתן, כך יוסף צרי יצרכון בית ישראל ית יוקא ציומא דמהולתא ישויך ה' כאפרים וכמנשה, ו"צ שייכות צרכה זו ליום המילה, ותו דפתח ציוסך וסיים באפרים ומנשה.

וגראה דהנה כתב הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פמ"ט) שטעם מלות מילה היא כדי למעט ולהחליש כח התאווה, למען תהא זכח האדם להמנע מחטא ופשע, עיי"ש בדבריו. אכן כבר הקשו עליו המפרשים דהלא כבר נשמע גם אלל הנימולים שנכשלו בחטא רח"ל, ועל כרחך צריך לומר כי מלות מילה הרי היא רק סיוע להתגבר על יצרו הרע, אבל כדי להנצל לגמרי מרשת היצר צריך לעסוק בחורה, ואם פגע כך מנוול זה משכחו לצית המדרש (סוכה נב:), ועל דרך זה פירש ח"ז זללה"ה בישמח משה (פ' מקץ) את הכתובים (תהלים קיט) אחלי יכונו דרכי לשמור חוקיך, היינו שיזכה לשמור את צרית קודש בקדושה וצטברה, אז לא אצוה בהציעי אל כל מזוהתיך, כי על ידי פגם הצרית נשבה מעשי המלוות אל החילוניים ואז יבוש בהציעו למלוותיו, והענה היעולה לזה חודך ציושר לצב צלמדי משפטו לדקך, דהיינו שיעסוק בחורה, עכתי"ד.

ובזה יש לפרש מאמר הכתוב וישם את אפרים לפני מנשה, דהנה אפרים רומז על החורה, כמו שכתב רש"י"ל צפרשתן צפסוק ויאמר ליוסף, שאפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד. ומנשה רומז על השפעת הפרנסה, כי הוא היה ממונה על אוצרותיו של יוסף, ככתוב (בראשית מד א) וילו את אשר על ציחו, וציאר צתרגום יונתן ופקיד ית מנשה דממנה אפוערופוס על ציחיה. וידוע שעל ידי פגם הצרית מחסרים לו לאדם משפט הפרנסה רחמנא לילנן, וזה שאמר וישם את אפרים לפני מנשה, שכדי שיזכה האדם לשפט פרנסה הרמוז במנשה,

כוונת יעקב אצונו לשים ימינו על ראש אפרים ושמאלו על ראש מנשה, דידוע שלריכים אנו לערב המדות מצלי למנקט חדא בלחודיה, אלא להזכיר מדת לילה ציוס לערב דין צרחמים ורחמים צדיו, והנה ראה יעקב כי עתיד יהושע צן נון ללחא מאפרים, ועתיד לכבוש ל"א מלכים ולהרוג נפשות הרבה, נמלא שהרי הוא אחוז במדת הדין להרוג ולשפוך דם, על כן טוב לו להמשיך מדת החסד, ויושט עליו יד ימין הרומז לחסד, מה שאין כן מנשה שילא ממנו גדעון, וצקושי הושיע את ישראל צימיו ועשה קצת הריגה צשונאיו, ועוב שיומשך לו ממדת הדין, ולכן שס עליו יד שמאל הרומז לדין, עיי"ש שבהריך צנועס אמריו.

ודנה אלל מלות מילה מצינו שיש בה שתי המדות חסד ודין, דאיתא בגמרא (שבת קנז.) מי שגולד במזל מאדים יהיה שופך דם, אמר רב אשי אי עבחה אי מוהלא. הרי לן שמילה היא בכלל שפיכת דמים הרומז לדין. אך לעומת זה מצינו במדרש (ילקוט תשא רמז ט"ב) שאמר להם פרעה לישראל אני רואה באצטעגנינות שלי כוכב אחד עולה לקראתכם שמו רעה והוא סימן דם והריגה, אלא שזכו ישראל והפך הקצ"ה את הדם לדם מילה שכל אחס יהושע. הרי שדם מילה הפך את הדין לרחמים, וצאמת כן מצוחר צוה"ק (ויקרא דף יד.) האי צרית אחיד צהו ציומס ולילה דינא וחסד, עיי"ש צדצה"ק.

ועל פי זה יוצן דברי התרגום יונתן, כך יצרכון ישראל ית יוקא ציומא דמהולתא, אשר על ידי המילה נתעורר מדת החסד ומדת הדין, ואז הזמן גרמא לערב דין צרחמים ורחמים צדיו, ולכן יאמרו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה, אשר אללס נתערב מדת רחמים צדיו ומדת הדין צרחמים, להשפיע כל טוב לבית ישראל.

L *

והגה יעקב אבינו למד תורה עם יוסף, ככתוב (בראשית לו ג) כי בן זקונים הוא לו, ופרש"י כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. גם מלינו שלמד תורה עם אפרים ומנשה, כדאיתא במדרש תנחומא צפרשתן (ס"ז) שכל יום ויום היו אפרים ומנשה יושבין ועוסקין בתורה לפני יעקב. ולפי זה י"ל כי יעקב אבינו השתוקק שיקיים בו הכתוב לא ימוש מפני ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם, ולכן ויקרא לבנו ליוסף, כדי שיהיו שלשתן רואין זה את זה ויהיו שלשתן שומעין דברי תורה זה מזה, ואז יהא נכון לבו בעת שלא תפסוק התורה מזרעו לעולם.

והגה המילה מסוגלת להשגח התורה, כדאיתא במדרש (שמו"ר פ"ל סי"ג) אמר לו עקילם לאדריינום המלך רואה אני להחגייר ולהעשות ישראל, אמר לו לך ולמד תורתן ואל תמול, אמר לו עקילם אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל. ובכן ציומא דמהולתא אז הזמן גרמא לברך את הרך הנמול, שלא תמוש התורה ממנו ומזרעו ומזרע זרעו מעתה ועד עולם, ולכן מצרכים אותו ושימך אלהים כאפרים וכמנשה, אשר הם זכו לברכה הלזו.

*

7 עוד לחלוק מילין לבאר דברי התרגום יונתן, כי יוסף צרי יצרכון בית ישראל ית יוקא ציומא דמהולתא ישוינך ה' כאפרים וכמנשה. ויש להבין שייכות ברכה זו למנות מילה דיוקא, גם לריך ביאור אמרו כי יוסף צרי דמשמע שביוסף יתברכו ושוב חזר ואמר כאפרים וכמנשה.

ונראה בהקדם מה שכתב הרמ"א (יורה דעה סימן רס"ה סי"א) בשם המהרי"ל, דכל סנדק הוי כמקטיר קטורת ורגליו כמזבח,

המילה הפנימית, היא מילת ערלת הלז, וזה שאמר זאת בריתי אשר תשמרו ציוני וציויכם, שאין תכלית המילה כי אם להציאם לידי מילת ערלת הלז שהיא דבר המסור ציוני וציויכם, עכ"ל. וזהו כוונת התרגום יונתן, כי יצרכון בית ישראל ית יוקא ציומא דמהולתא, שהרי כל תכלית המילה היא כדי שיזכה למול את ערלת לבו, ולכן אז הזמן גרמא לברכו ושימך אלהים כאפרים וכמנשה, כי מכיון שיזכה למילת הלז, יגיע למדרגת יחושע הבא מאפרים, שהלז יעורר את כלי המעשה לעבודת השי"ת, אמנם אף אם לא יזכה למדרגת העליונה, על כל פנים יזכה למדרגת גדטון הבא ממנשה, לעורר את הלז על ידי כלי המעשה.

*

ח עוד יתבאר דברי התרגום יונתן, כי יצרכון ישראל ית יוקא ציומא דמהולתא ישוינך אלהים כאפרים וכמנשה.

ויתבאר על פי מה דאיתא במס' בבא מליעא (דף פה.) אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן, כל שהוא תלמיד חכם וצנו תלמיד חכם וצנו תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם, שנאמר (ישעיה נט כה) לא ימוש מפני ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם. וכתבו החוס' (כתובות סג: ד"ה החוט) דזה דווקא אם שלשתן ראו זה את זה. וא"ז זללה"ה בייטב לב (פ' ראה) הביא שפעם אחת צטעודה שליטת בשבת קודש אחר שאמר ק"ז הישנח משה דברי תורה כדרכו בקודש, וזה לבנו הגב"ק רבי אלעזר ניבן זללה"ה לומר לפניו דברי תורה, ואחר כך וזה לבן צנו הייטב לב לומר לפניו דברי תורה, ואמר הטעם כי מה שכתבו החוס' שלשתן רואין זה את זה, הכוונה רואין בדברי תורה, דהיינו ששומעין דברי תורה זה מזה.

משם ועבר מסר לו. וכחצו (בראשית מז יד) וילקט יוסף את כל הכסף, ודרשו חז"ל (פסחים קיע.) כל כסף וזהב שצטולס לקטו יוסף והציאו למארים. ומעתה יצואר על נכון דברי התרגום יונתן, כך יוסף צרי יצרכון בית ישראל ית יוקא ציומא דמהולחא, שציוס המילה אשר אז נשפע השגת החורה והשפעת עשירות, אז יתצרכו בית ישראל ציוסף שיזכו כמותו בחורה וגדולה גם יחד, וזה עלמו מה שמסיים ואומר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה, כי אפרים היה יושב ועוסק בחורה, כמו שכתב רש"ל צפרשתן צפסוק ויאמר ליוסף, שאפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, ומנשה היה ממונה על אולרותיו של יוסף, ככתוב (בראשית מד ח) ויצו את אשר על ציחו, וציאר בתרגום יונתן ופקוד ית מנשה דממנה אפטרופוס על ציחיה. וזה שמצרכין את התינוק ישימך אלהים כאפרים וכמנשה, שיצרכך הן בהשגת החורה כאפרים, והן בהשפעת עשירות כמנשה.

ובדרך הזה יש לצאר מה שכתב הרמ"א (יורה דעה סימן רס"ה סי"ג) נהגו לעשות סעודה ומשתה צליל שצת לאחר שטולד זכר וכנסיס אלל התינוק לטעום שם, ונתקשו המפרשים להצין מה עיבה של סעודה זו, גם למה נהגו לעשותה צליל שצת דווקא.

אמנם י"ל בשנקדים עוד מה שכתב החתם סופר (פ' בהעלותך עמוד לג) לפרש דברי רש"ל להגיד שצחו של אהרן שלא שינה, דהנה כתיב (שמות ל ז) בהעיצו את הנרות יקעירנה, היינו שהעצת הנרות והקערת הקעורת היו בזמן אחד, ומאן דעביד הא לא עביד הא, וזהו שצחו של אהרן שלא שינה אף פעם אחת מלהעלות את הנרות המשפיעות חכמת החורה, כדי להקטיר תחיה קעורת למען יתעשר, עכ"ד. ומעתה כן הדבר ציוס אשר יכניס האדם את צנו לצריתו של הצרבה אצונו, אשר עת ראו

ולכן נוהגין שלא ליתן שני ילדים לצעל צרית אחד כדאמרינן גבי קעורת חדשים לקעורת מפני שמעשרת. והנה צנודע ציהודה (מהדורא קמא יו"ד סימן פ"ו) דקדק למה על הסנדק הקפיד ולא על המוהל, ואם רגלי הסנדק הם כמזבח הקעורת, אם כן המוהל הוא כמקטיר קעורת, וגם הוא ראוי להתעשר, ונדחק שם דמוהלים לאו כולבו חזיא לכך ולריך אומן וצקי, עיי"ש שהאריך. ומרן החתם סופר בתשובותיו (או"ח סימן קנ"ח) כתב כי אכן כן הדבר שכל העוסקים צמנות מילה מתעשרים, ומה שהפליגו לומר כי הסנדק הוא יותר מכולם, לא ידענו מאי טעמא, ודיו להיות הנתפל לעושי מצוה כעושי מצוה עלמס, ולכולם נשפע עשירות, עיי"ש בדבריו כי נעמו.

אכן מצינו בדברי חז"ל שמצוה מילה משפעת גם השגת החורה, כדאיתא צמדש (שמו"ר פ"ל סי"ג) אמר לו עקילם לאדרייטום המלך רובה חני להתגייר ולהעשות ישראל, אמר לו כך ולמד תורתן ואל תמול, אמר לו עקילם אפילו חכם שצמלכותך וקון צן מאה שנה אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל. נמצינו למדים שמצוה מילה יש צה שני סגולות השפעת החורה וגם השפעת עשירות. ויתצאר צזה אמרינו צצרות מילה צצרכת המזון, הרחמן הוא יצרך כך הגמול לשמונה ויהיו ידיו ולצו לאל אמונה. שמצרכין אותו שיצכה לחורה וגדולה גם יחד, וזהו הכוונה ויהיו ידיו רמז לעשירות על דרך (דברים יד כה) ולרת הכסף צידך, ולצ"ו רמז לחורה על דרך (דברים ו ו) והיו הדברים האלה על לצבך, ששיבה יחד יהיו לאל אמונה לעבוד צהם את השי"ת.

והנה אלל יוסף הצדיק מצינו שהיה לו הן השפעת החכמה והן השפעת עשירות, ככתוב (בראשית לג ג) כי צן זקונים הוא לו, ופירש"י ארי צר חכים הוא ליה כל מה שלמד

ודרוש לפניהם דרבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת ולכנוס בצתי מדרשות ללמוד ולהורות. והנה איחא בגמרא (מגילה ג:) כי תלמוד תורה דרבים עדיף במעלה יתירה מתלמוד תורה דיחיד, עיי"ש. ולפי זה י"ל דמטעם זה נכנסין אל התינוק ציוס השבת, כדי לנחמו ולשמחו כי תורתו שלמד עד עתה היה תלמוד תורה דיחיד, ומעתה יזכה לתלמוד תורה דרבים ציוס השבת, אשר מעלתה גדולה פי כמה, (ועיין בעלי חיים ח"ג פ' שמות מ"ש צזה).

*

ועוד צה שלישיה, בעטם הסעודה שעושין צליל שבת קודם המילה. והדרישה נתן טעם שהולכין לנחמו על תורתו ששכת, אמנם לפי זה אינו מוצן מפני מה נכנסים אליו בשבת דווקא, וגם מדוע עושים סעודה ושמחה.

ויבואר בהקדם להבין גופא דמילתא מה שאמרו חז"ל (נדה ל:) שבזמן שהולד צמעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה, וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסערו על פיו ומשכחו כל התורה כולה. ויש להבין מדוע משכחין ממנו כל תורתו שלמד. וי"ל על פי מה שאמרו במדרש (שמו"ר פ"ל סי"ג) אמר לו עקילם לאדריינום המלך רוצה אני להתגייר ולהעשות ישראל, אמר לו לך ולמד תורתך ואל תמול, אמר לו עקילם אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה אינו יכול ללמוד תורתך אם אינו מל. הרי שאי אפשר להשיג לימוד התורה כל זמן שלא נימול, ומעתה אף שעל טעם הלימוד שמתלמדים אותו צמעי אמו יש הכרח בדבר, וכמו שהאריכו ב"ספ"ק שהיא בכנה והזמנה למה שילמוד אחר שינא לאויר העולם, מכל מקום מאחר שהתורה שלמד צמעי אמו היתה קודם המילה, לכן משכחין אותו ממנו כי תורה כזו אין לה קיום.

גדול הוא ציוס ההוא, ועולה לרצון יותר מהקרבת הקרבות צבית המקדש כמצוה במדרש (צ"ר פמ"ח ס"ה). ולכן אף שציוס הזה נשפע הן תורה והן עשירות, מכל מקום ראוי שיפנה מחשבתו מעיני העשירות, אלא ירצה בתפילה להשי"ת שיזכה לגדל את בנו לתורה ומעשים טובים, וכאשר אמרו חז"ל (אבות פ"ו מ"ט) שבשעת פטירתו של אדם אין מליין אותו לא כסף ולא זהב ולא אצנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים.

וירחבן שמטעם זה נהגו לעשות סעודה ומשחה צליל שבת קודם המילה, כי איחא במס' שבת (דף קיט.) עשירים שבכל הארצות צמה הן זוכין, שבציל שמכדין את השבת. וצכן למען תהא דעתו ומחשבתו של אדם ציוס המילה זכה לנולה וברורה להעתיך אל ה' שיזכה לגדל את בנו לתורה ויראח שמים, לכן מקדימין ועושין סעודה צליל שבת לכבוד השבת, כדי שתהא סעודה זו כסגולה לעשירות, ומעתה יפנה מחשבתו ציוס המילה רק לשם ה', להעתיך בעד השגת התורה הנשפעת ציוס זה.

*

ואיירי דחתי לידן נימא ציה מילתא בעטם הסעודה שעושין צליל שבת לאחר שגולד זכר. כי הנה העו"ז (יו"ד רס"ה סקו"ג) הביא טעם לסעודה זו בשם הדרישה, שהולכין לנחמו על תורתו ששכת כדאיחא בגמרא (נדה ל:). אמנם איכא למידק דלפי זה למה נכנסים אליו בשבת ולתאורה תיכף כשגולד כששכת תורתו היו צריכין לילך לנחמו, ועוד למה נהגו לעשות סעודה והלא אדרבה יש לער על תורתו ששכת ולשמחה מה זו עושה.

ויבואר על פי מה שאמרו במדרש (ילקוט ויקהל רמז תח) רבותינו בעלי אגדה אומרים, אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות